

Helsinki 450-vuotias

Helsinki 450-vuotias

*Yöllisiä heijastuksia Töölönlahdella –
vasemmalta Rautatieasema, Sanomatalo,
hotelli Torni, Kiasma ja Finlandia-talo.*

Kaupunki meren sylissä

Kaupunki meren sylissä

Helsinki info

Juhlanumero • 12.6.2000

Helsinki **450**-vuotias
Kaupunki meren sylissä

2000.hel.fi
Euroopan kulttuurikaupunki
Europas kulturstad
European City of Culture

Helsingin kaupunginvaltuusto
Helsingfors stadsfullmäktige

Helsinki **info**

Juhlanumero • 12.6.2000

Helsinki

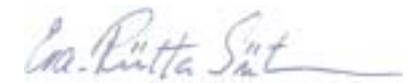
Elämäkokemusta ja menestystä

Hyvät lukijat

450 vuotta täyttävä Helsinki, Itämeren tytär, on nainen parhaassa iässään. Se on ehtinyt kerätä sopivasti elämäkokemusta ja menestystä. Sillä on maailmalla paljon ystäviä, jotka osaavat antaa sille arvoa. Ulkomuodoltaan se on kypsyessään vain entisestään kaunistunut. Se on myös kiehtovan monivivahteinen kaupunki, jolla on runsaasti tarjottavaa yhtä hyvin arkipäiväänsä elävälle asukkaalle kuin uusia elämyksiä janoavalle vierailijalle.

Aivan kuten ihmisillä, myös kaupungeilla on oma ainutlaatuinen elämäntarinansa. Sen tuhannet yksityiskohdat odottavat löytäjänsä kirjallisissa dokumenteissa, kuvissa, rakennuksissa, esineissä ja ihmisten mieliin talletetuissa muistoissa.

Helsinki-info -lehden juhlanumero tarjoaa lukijalle näistä aineksista rakennetun kudelman. Se on tehty nautittavaksi, tunnistettavaksi, ehkä säilytettäväksikin. Toivotan kaikille Helsingin vanhoille ja uusille ystäville miellyttäviä lukuhetkiä Helsingin elämäntarinan parissa.

*Eva-Riitta Siitonen
Ylipormestari*

Sisällys

<i>Eva-Riitta Siitonen: Helsinki / Elämäkokemusta ja menestystä</i>	3
<i>Leevi Korkkula: Tällainen olet / Kaupunki meren sylissä</i>	4
<i>Uula Eronen: Maan alle / Väärät väestöennusteet auttoivat metron alkuun</i>	8
<i>Matti Kinnunen: Valtaherrain Helsinki / Itämeren valtioiden tytär</i>	18
<i>Peter von Bagh: Hetkelmiä / Todellinen Helsinki löytyy vain valkokankaalla</i>	34
<i>Martti Huhtamäki: Olympian henki / Urheilu-sana jouduttiin keksimään kaksi kertaa</i>	48
<i>Merete Mazzarella: Memoarer / "Nog talar jag svenska också"</i>	60
<i>Imbi Paju: Lyckokatt / Kuvitelmieni kaupunkia etsimässä</i>	68
<i>William R. Copeland: Laughing pills / Personal snapmemories of the Pearl-of-the Baltic</i>	80
<i>Jari Tervo: Helsingin epäkohtia / Mannerheimintiellä tunnen olevani kaupungissa</i>	86
<i>Antti Korkkula: Helsinki Megacity / Visioita kaupungin tulevaisuudesta</i>	90

Tällainen olet

Kaupunki meren sylissä

Kaupunki meren sylissä sopii hyvin 450-vuotiaan Helsingin vuoden 2000 juhlalehden nimeksi. Meri on Helsingille niin itsestäänselvä asia, ettei siitä tehdä suurta numeroa. Syleileväthän Suomenlahden aallot ja jäät pääkaupungin rantoja vuoden jokaisena päivänä. Ne ovat muovanneet maisemaa jääkaudesta asti. Meri kuuluu Helsinkiin kuin hengitys elämään.

Suomenlahden yli kulkevat veneet ja laivat ovat tärkeitä Helsingille. On helppo ennustaa, että näin on jatkossakin. Junat, bussit ja lentokoneet kuuluvat yhtä erottamattomasti kaupunkikuvaan. Ne kuljettavat matkailijoita ja tuovat asiakkaita nähtävyysspaikkojen lisäksi kauppoihin, ravintoloihin ja hotelleihin. Se merkitsee uusia työpaikkoja ja vanhojen säilymistä. Turistit ovat samalla tunnustus; ovathan he todistus kiinnostuksesta maan pääkaupunkiin. Helsinki on saanut osakseen vielä lisää huomiota vuodeksi 2000. Se on nimetty kulttuurikaupungiksi, yhdeksi Euroopan yhdeksästä.

Rakennukset ovat kaupunkikuvan olennainen osa, julkiset rakennukset erityisesti. Puistotkin kiinnostavat. Kauppatori ja Esplanadi ovat monelle portti Helsinkiin. Ei ihme, että ne ovat nähtävyyksistä tärkeimpiä. Muita kaupungin näyteikkunoita ovat Eduskuntatalo, Tuomiokirkko, Temppeliaukion kirkko, Suomenlinna, Korkeasaari, Olympiastadion ja Linnanmäki.

Asukkaat ovat tärkeä osa pääkaupunkia. Uuden vuosituhannen alkaessa helsinkiläisiä oli 551 000, syntyperäisiä heistä kolmannes. Helsinkiläisiä ovat myös tänne vastikään muuttaneet, jotka uudistavat selvimmän kaupunkikuvaa kansainväliseksi.

Helsinki täytti 12. kesäkuuta 450 vuotta. Siitä muistuttaa myös tämä kaupungin julkaisema juhlalehti. Oli hyvä syy pyytää muutamalta tunnetulta kirjoittaja-

Vantaanjoki purkautuu mereen Helsingin syntysijoilla. Pornaistenniemen kevyen liikenteen silta "Matinkaari" yhdistää idän ja lännen.

Laivat tuovat matkustajat Eteläsatamassa suoraan kaupungin sydämeen.

jalta heidän näkökulmaansa Helsinkiin. Lähtökohtana kirjoitukseen on ollut historia – yhdellä se on 450 vuotta, muutamalla vuosisata tai vain kymmeniä vuosia taaksepäin. Toinen virike on ollut kirjoittajan synnyinseutu ja kasvupaikka.

Uula Eronen kirjoittaa kunnalliselämästä ja kertoo tarinan maan alle menosta. Syntyi monenlaista kitkaa, lopuksi metro.

Matti Kinnunen on koonnut historiallisen sillan esittelemällä Helsingin valtaherrat: voimakkaat vaikuttajat Ruotsin kuninkaan Kustaa Vaasasta pääkaupungin nykyiseen ylipormestariin Eeva-Riitta Siitoseen.

Peter von Bagh on syventynyt elokuvaan ja musiikkiviitteeseen. Hänen mielestään todellinen Helsinki löytyy vain valkokankaalta.

Martti Huhtamäki on hakenut taustat urheilulajien kirjolle. Urheilu-sanakin jouduttiin keksimään kaksi kertaa.

Merete Mazzarella on tehnyt huomioita pääkaupungista suomenruotsalaisen silmin. Hän arvelee edustamansa kielen säilyvän, mutta apu saattaa tulla yllättävältä suunnalta.

Imbi Paju on tullut tarkkailemaan Helsinkiä lähinaapurista Virossa. Nuoren toimittajan suhtautumista kaikkeen eteen tulevaan kuvastaa innostus.

William R. Copeland tarkastelee Helsinkiä välähdyksinä elämänsä eri vaiheissa. Onhan hän Suomessa syntynyt, vaikka opiskelikin Amerikassa.

Jari Tervo matkusti yhdeksänvuotiaana pojankoltiaisena ensi kertaa maan pääkaupunkiin Rovaniemeltä. Vartuttuaan hän palasi tänne opiskelemaan ja töihin. Kirjailija on huomioissaan pitelemätön.

Helsingin kaupunginmuseon 700 000 kuvan arkistosta on julkaistu poimittu näyttöä kaupungin kehityksestä. Myös nyky-Helsinki esiintyy sivuilla muutamain otoksin. **Matti Tirrin** tuoret väriotokset tekevät oikeutta juhlivalle kaupungille. **Antti Korkkula** on lisäksi hahmotellut visioita kaupungin tulevaisuudesta.

Tällainen olet, 450-vuotias Helsinki.

Leevi Korkkula
Juhlalehden päätoimittaja

Uula Eronen:

Maan alle

Väärät väestöennusteet auttoivat metron alkuun

Helsingin väkiluku on ylittänyt nyt 550 000. Itse asiassa sen pitäisi olla jo 700 000, sillä vielä niinkin myöhään kuin 1970-luvun alussa kaupungin väkinikkarit uskoivat Helsingin liki rajattomaan kasvuun. Ennustaminen on vaikeata. Varsinkin 1960-luvulla väestömäärä kasvoi kohisten, ja kaupunki laski saavuttavansa 700 000 asukkaan rajan jo vuoden 1980 alkupuolella.

Mutta asuntoja ei riittänyt kaikille, ja konttorit alkoivat vallata etenkin kantakaupungin huoneistoja. Väki alkoi valua naapurikuntiin. Se huomattiin, ja väestötavoitetta alennettiin sadalla tuhannella. Korkeimmillaan Helsingin väestömäärä oli tuolloin vuonna 1969 eli 525 600 asukasta. Tästä alkoi yli kymmenen vuotta kestänyt lasku, ja alimmillaan väkiluku oli vuonna 1981 eli vajaat 483 000 asukasta.

Tulevaisuutta varten kaupungilla on olemassa kaksi versiota, nopean kasvun ja hitaan kasvun arviot. Väestö yhä lisääntyy. Vuosina 2010–2020 kaupungissa olisi 565 000 asukasta. Nopean kasvun ennuste antaisi 15 000 asukasta enemmän. Ennusteiden toteutumisen esteinä ovat yhä vanhat tutut pullonkaulat, asuntotuotanto ja muuttotappiot.

Väestönkasvuennusteet olivat osasyynä siihen, että Helsinki ryhtyi kaavailemaan lisäalueiden hankkimista, metrolinnettä ja muita liikenneratkaisuja.

Voidaan ehkä sanoa, että ne saivat metrohankkeen alkuun, koska valtuusto uskoi ennusteisiin ja päätti metrosta niiden pohjalta. Myös kuntarajan muutoksia harkittiin ja tutkittiin, mutta niistä kuitenkin luovuttiin. Niin ikään suurisuuntainen asuntotuotanto käynnistyi. Viime vuosikymmenien uusimmat asuinalueet sijoittuivat Katajanokalle, Itä- ja Länsi-Pasilaan, Ruoholahteen ja Pikku-Huopalahteen. Lisäksi Helsingin itäisiä alueita on rakennettu tiiviisti ja saatu tilaa asunnoille mm. öljysäiliöiltä ja meren rantamilta.

Aki Kaurismäen 1985 ohjaamassa "Calamari Union" -elokuvassa on Helsingin metrolla keskeinen rooli. Jengin jäsenet päättävät varastaa metrojunan. Matka kaupunginosasta toiseen – Kalliosta Eiraan – osoittautuu kuitenkin vaikeaksi. Elokuvassa esiintyvät suomirockin senaikaisten olennaisimmat tekijät.

Helsingille oli suuri onni, että se sai hankituksi Vuosaaren itselleen vuoden 1966 alusta. Edellinen alueliitos vuonna 1946 nosti Helsingin väkilukua kertaheittolla 51 000:lla. Vuosaari ei lisännyt kaupungin asukasmäärää nimeksikään. Vuosaari oli tarkoitettu käytettäväksi lähinnä teollisuusalueena. Aikojen kuluessa Vuosaareen esitettiin meriveden suolanpoistolaitosta, hiili-, öljy- ja kappaletavarasatamaa, jätevedenpuhdistamoa ja jopa atomivoimalaa. Nyt Vuosaari on varattu virkistykseen, asunnoille sekä osa satamalle.

Helsinki ihmettelee vieläkin, kuinka Vantaa hennoi luopua Vuosaaresta. Historia osoittaa, että muualakin on luovutettu aarteita ja pilkkahinnalla. Intiaanit myivät aikoinaan New Yorkin keskustan valkonaimoille, ja Venäjä luopui 1867 Alaskasta amerikkalaisten hyväksi. Vantaan vaakunassa on yhä lohenpyrstö, ja lohi saattaa uidaikin Vantaajoessa. Merta Vantaalla ei ole, vain vähäinen osa Porvarinlahden kaislikkoa.

Väyläkatastrofi uhkana

Helsingin väkiluvun hurjaan nousuun pohjautuvan Smith-Polvisen laatiman liikennesuunnitelman mukaan Helsingissä olisi tarvittu kuusi moottoritietä ja kymmenen moottorikatua vuoteen 2000 mennessä. Suunnitelma jopa viehätti päättäjiä jonkin aikaa, mutta sitten sen hurjuus ja pelottavuus tajuttiin ja puheet lopetettiin. Sen toteuttaminen olisi vaatinut kaupunkikorttelien repimistä, siltoja, viadukteja ja rampeja jopa meren päälle.

Metron rakentamispäätös tehtiin toukokuussa 1969.

Tarkoituksena oli, että metrolinjat keskustan ja Puotinharjun välillä alkaisi vuoden 1977 alusta. Virallisesti metro aloitti liikennöinnin vasta runsaat viisi vuotta myöhemmin eli elokuussa 1982.

Metron kannatus valtuutettujen keskuudessa jakaantui aluksi kutakuinkin niin, että porvarit vastustivat, ja vasemmisto ajoi hanketta eteenpäin. Asiaan liittyi myös henkilökysymyksiä. Niinpä metron kannattajaksi tunnusteltu liberaali Teuvo Aura valittiin Helsingin kaupunginjohtajaksi eikä kokoomuksen Raimo Ilaskivi, jonka aika tuli myöhemmin.

Edesmennyt valtuutettu Janne Hakulinen heitteli valtuustossa karjuvalla äänellään herjoja metron vas-

tustajille ja yritti houkutellessa epäileviä metrohankkeelle myötämieliseksi: ”Metro on kuin viina; vaikeinta on ensimmäisen pullollisen nauttiminen”.

Yksi metron päävastustajista Panu Toivonen paasasi suuressa joukkoliikennekokouksessa, että Helsinki vielä itkee metron vuoksi. Nyt voidaan todeta, että oikeampaan osui Kaj Grundström joka povasi näin: ”Illan kiihkeimmät metronvastustajat muuttuvat metron avajaisjunan hymyileviksi kaupunginiksiksi salamavalon imartelevassa loisteessa.”

Tänään metro herättää pelkästään myönteisiä tunteja. Ajan myötä metron vastustajiksi jäivät vain muutammat yksityisajattelijat, sillä varsin pian metropäätöksen jälkeen metron kannattajat olivat valtaenemmistönä. Ylimmät virkamiehet ja johtopoliitikot joutuivat kuitenkin kehään. Tätä ydinjoukkoa pahat kielet kutsuivat metromafiaksi. Nimitys ei ollutkaan aivan tuulesta temmattu, sillä metron rakennusaikana tapahtui kaikenlaista, ja asioita salailtiin.

Metro poiki oikeusjuttuja

Ajan myötä Helsingin metrotuomistosta tuli jonkinlainen vuorenpaikan luola, jota vartioi toimitusjohtaja Unto Valtanen. Tietoja metrosta herui perin vaikeasti, ja koiranleuat sanoivatkin, ettei metron umpitunnelista kuulunut edes metronomin tikitystä. Metrotoimiston palveluksesta erosi suuri joukko virkamiehiä. Katoa ihmettelivät Helsingin tilintarkastajatkin; mikä oli syy kun joka viides lähti kävelemään.

Epäkohdat paljastuivat vähitellen. Metrotoimistoon liittyi epäselvyyksiä jopa lahjustenottoa – viime-mainitusta seurasi vankilatuomio.

Metrojupakka laajeni luottamusmiehiin. Pidettiin erittäin pahana myös sitä, että ylipormestari Aura kumppaneineen salasi vuoden 1976 kesälomien aikana tehdyn metrovaunukaupan. Aura allekirjoitti 300 mmk:n vaununhankintasopimuksen Strömbergin ja Valmetin kanssa valtuuston tietämättä ja julkisti sen vasta valitusajan mentyä umpeen.

Aura oli ikään kuin pakon edessä maksuvelvoitteiden painaessa päälle. Aura teki sopimuksen ja käytti kassavaroja omin nokkineen valtuuston tietämättä. Voisi ehkä sanoa, että Aura uhrautui kuin aikanaan

Heimolan talossa Hallituskatu 15:ssä kokoontui Suomen eduskunta. Silti rakennus sai väistyä uudenaikaisemman tieltä. C. Grünbergin kuva vuodelta 1966 ja K. Haklin 1973.

presidentti Ryti tämän solmiessa ns. Ribbentrop-sopimuksen sotakalusto- ja ruokapulan helpottamiseksi.

Nyt tiedetään sekin, että salaamisen taustalla oli pelko vaunutilausten suuntaamisesta Neuvostoliittoon, sillä asiassa pelättiin vankkoja painostajia. Itäkalustoon ei luotettu.

Syytteitäkin metron tiimoilta tuli, mutta ne hylättiin. Jopa kaupungin hallinto kaupunginjohtaja Raimo Ilaskiveä ja entistä kaupunginvaltuuston puheenjohtajaa ja metrotuomikunnan jäsentä Pentti Poukkaa myöten olivat moitittavina metron hallintovirheistä. Oikeudenkäynnit pidettiin näyttävästi Säätytalolla kuten aikanaan ns. sotasyllisysoikeudenkäyntikin.

Poukka totesikin oikeussalissa koko oikeudenkäynnin farssiksi: ”Pitäisikö itkeä vai nauraa!”

Myyrä voitti ”töpselinokan”

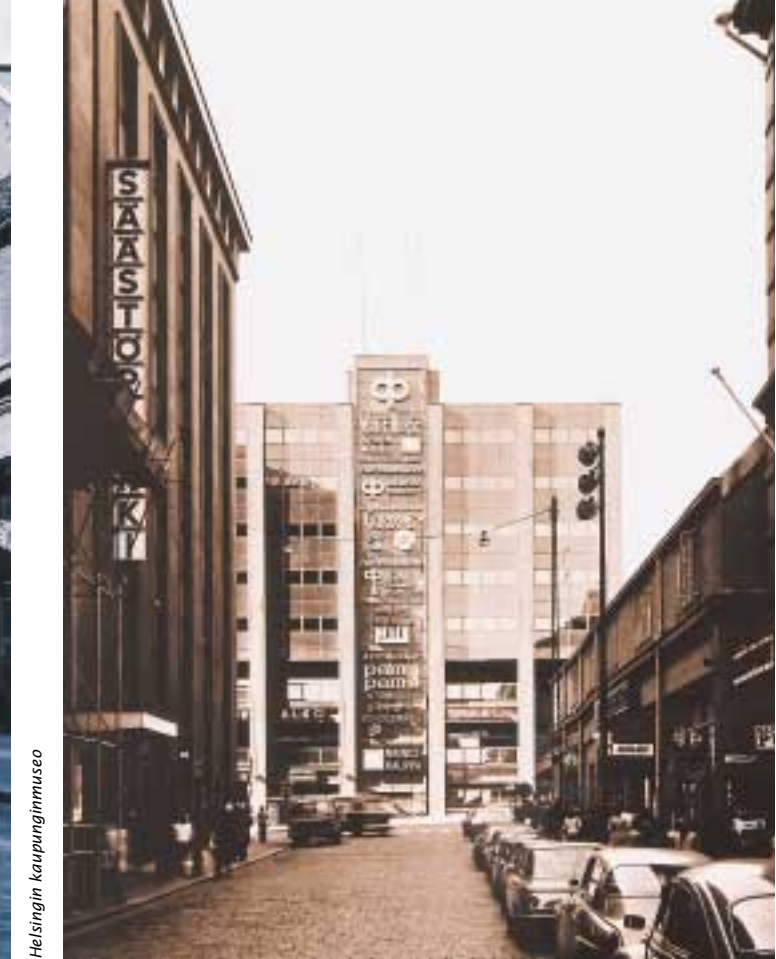
Metro oli alusta asti kansaa lähellä. Kun Helsinki päätti ottaa metron viralliseksi symboliksi paljolti posun kärsää nenäreikineen muistuttavan merkin, julisti Helsingin Sanomat metromerkkikilpailun, jonka voitti hellyttävä myyrä. Virallinen taho ei myyrää hyväksynyt, mutta ei myöhemmin myöskään ”töpselinokkaa”. Metroon opastaa nyt selkeä pelkkä M-kirjain.

Metrokaavailut herättivät liikennelaitoksessa sellaisia ajatuksia, että raitiovaunuliikenne joutaisi kaupungista lopettaa ja liikennöidä tulisi vain busseilla. Ratkaisuun asti esitys ei tullut, eikä nyt enää kukaan aseta raitiovaunuliikennettä kyseenalaiseksi. Päin vastoin, uusia linjoja suunnitellaan. Sen sijaan raitiovaunujen väristä yhä keskustellaan, onko vihreä liian tumma ja mihin uusista vaunuista on kadonnut keltainen väri. Kaupunginhallitus on kyllä vuosia sitten päättänyt äänin 8–7, että Helsingin raitiovaunujen tulee olla keltavihreitä.

Johdinautot sen sijaan ajoivat unholaan. Vaikka valtuusto päätti kolme kertaa säilyttää johdinautot ja tilata uusia johdinbusseja kymmenittäin, ei valtuuston tahtoa noudatettu. Virkamiehet voittivat tässä asiassa.

Purkamisinto hävitti liikaa

Varsinkin 1960-luku oli Helsingin keskustan vanhoille kivitaloille tuhoisaa aikaa. Lukuisia taloja purettiin ja tilalle rakennettiin uutta tehokkuutta silmällä pitä-

Helsingin kaupunginmuseo

en. Arvotalojen säilyttämisestä ei edes puhuttu. Nyt on jäljellä enää parisataa kivitaloa, jotka on rakennettu ennen vuosisadan vaihdetta.

Kansaneduskunnan ensimmäinen kokouspaikka Heimolan talo Vuorikadun ja nykyisen Yliopistokadun kulmasta katosi, samoin Skohan valkea linna ja lystikäs Centralin talo Makkaratalon tieltä sekä vanha Kestikartanon rakennus Keskuskadulta. Esplanadin nykyinen Kämp on uusittu kulissi. Niin ikään Pohjoiselta Esplanadilta purettiin Kino-Palatsi, jonka paikalla seisoo Aallon piirtämä aneeminen kauppatalo. Sen sisällä on Akateeminen kirjakauppa. Espan päässä jököttää Uspenskin katedraalin kanssa ristiriidassa oleva valkoinen niin ikään Aallon suunnittelema toimistotalo, joka valtasi Huolintakeskuksen tiililinnan paikan.

Joskus suojelupäätös syntyy nopeasti. Esimerkkinä ovat Katajanokan pohjoisrannan makasiinit, joiden rauhoittamisesta kiistelivät niin valtio kuin Helsingin. Mutta kun löytyi ostaja ja kunnostaja, suojelukaava hyväksyttiin valtuustossakin mitä pikimmin. Nyt makasiinit elävät.

Vanhoista puutaloalueista säilyivät puu-Käpylä, puu-Vallila ja osia Ruoholahden villa-alueesta. Sen sijaan puu-Oulunkylään eivät suojeluaatokset yltäneet. Samoin lähes rappiolla ollutta puu-Pasilaa ei katsottu säilyttämisen arvoiseksi. Näin tällä ainutlaatuisella hel-

sinkiläisellä kyläyhteisöllä ei ollut sen huonokuntoisuuden vuoksi säilymisen mahdollisuuttakaan.

Vähitellen säilyttämismentaliteetti alkoi saada Helsingissä niin paljon jalansijaa, että se alkoi häiritä eräitä tahoja. Sattuipa niinkin, että jotkut ottivat aloitteen omiin käsiinsä ja iskivät salaa yöllä. Näin kävi historialliselle ja rakennustaiteellisesti arvokkaalle Lars Sonckin piirtämälle Villa Baumgartnerille Kaivopuistossa. Se purettiin äkkiä niin, ettei kukaan ehtinyt reagoida. Kuka purkuluvan antoi, on yhä hämärän peitossa. Purkamisen jälkeen kiire loppui, ja tontti oli tyhjänä liki kymmenen vuotta. Nyt sillä sijaitsee Englannin lähetystö.

Keskustasuunnitelma – onko sitä?

Akateemikko Alvar Aalto suunnitteli Helsingille uutta keskustaa pariinkin otteeseen. Häntä ennen keskustan kanssa operoivat Saarinen, Jung, Kallio, Lindegren ja Kråkström. Saarisen ja Aallon keskustasuunnitelmat hyväksyttiin jopa valtuustossa, mutta niitä ei toteutettu yksittäistä Aallon luomusta, Finlandia-taloa, lukuunottamatta. Kun Aallon arkkitehtuurista on Helsingissä puhuttu, on nykyinen sukupolvi saanut kuulla pääosin tarinoita Finlandia-talon rappeutuneesta marmorikuoresta ja sen uusimisesta.

Yksi lähes suuruudenhullu keskustasuunnitelma Helsingissä on toteutunut: Ehrenströmin ja Engelin

empire-kaupunginosa syntyi ennätysajassa tsaarin mahtikäskyllä, eikä nokankoputtamista asiassa ollut.

Sen sijaan nykyisin nokankoputtajia istuu joka oksalla. Viime vuosina punnittavana ovat olleet Alvar Aallon perillisten esitykset. Kampin-Töölönlahden aatekilpailu vuonna 1986 toi jälleen esille erilaisia suunnitelmia. Palkintolautakunta oli erimielinen, mutta päätti olla näennäisesti yksimielinen jakamalla kolme samanarvoista palkintoa.

Siis Kamppi rakennetaan tehokkaasti, mutta mitään sitovaa ja sinällään toteuttamiskelpoista keskustasuunnitelmaa Helsingissä ei ole. On vain suurpiirteisiä suunnitelmia. Suurpiirteisyyteen on jo totuttu, ja se on tavallaan ehkä hyvekin, antaahan se liikkumavaraa. Ei Aaltokaan mitään täsmäpoikia ollut kuten seuraavasta ohjeesta ilmenee: ”Tämä Terassitori ei tietenkään ole mikään ehdoton välttämättömyys, mutta se on Helsingin kokonaisuuden kannalta melkein välttämätön.” (Kustasuunnitelma 30.12.1972).

Töölönlahden alue aiotaan rakentaa tontti tontilta. Aivan tarkkaan ei edes tiedetä, mitä milloinkin mihinkin rakennetaan. Joskus ilmoitetaan tontille tulevan hotelli, joskus taas jonkin viraston lisärakennus, toisiaan taas toimistotalo.

Näemme sen, että Kiasmalle löytyi paikka keskustaytimestä, samoin Sanoma Osakeyhtiön jäälinnalle ja tiedämme sen, että Arkadian puistikkoon nousee luultavimmin eduskunnan lisärakennus ja jonnekin makasiinien liepeille musiikkitalo. Hyvä niin.

Helsingin keskustan symbolina tulee säilymään Lasipalatsi. Se on sympaattinen hymyilevä rakennus, joka ei pelottele ketään ja joka on jo osoittautunut kaupunkilaisten keskuudessa erittäin suosituksi. Uusittuna vuoden täyttänyt Lasipalatsi on vetänyt jo kaksi miljoonaa kävijää, mikä on ylittänyt moninkertaisesti Helsingin odotukset. Ja Lasipalatsin naapurina elämän sitkeyden symbolina sinnittelee yhä vuosikymmeniä vanha piilipuu entisellä paikallaan uhmaten aikaa ja moottorisahamiehiä.

Näkymä Heikinkadulta – nykyiseltä Mannerheimintieltä – 1930-luvulla. Rakennukset eivät ole paljon muuttuneet; eron huomaa liikennevälineissä.

Kevätaurinko houkuttelee ulkoilijoita jäälle Helsingin edustalla. Taustalla Suomenlinna.

Puutkin ovat joskus kiusallisia. Forumin korttelia uussittaessa oli kaavassa maininta, että Mannerheimintiellä korttelin kohdalla on kaupunkikuvallisesti tärkeä puu. Lautakunta muutti kuitenkin tekstin ja poisti puun ilmaisulla, että siinä on ”kaupunkikuvallisesti tärkeä puun paikka”. Puun paikka siis yhä on, mutta ei puuta.

Seudullinen munaongelma

Ajan mittaan Helsinki naapurikuntineen havaitsi, että olisi monia sellaisia hankkeita, joita kunnat voisivat hoitaa yhdessä. Niinpä syntyi pääkaupunkiseudun yhteistyötoimikunta, sittemmin valtuuskunta (YTV). Kun YTV:llä ei pitkään aikaan ollut kovinkaan suuria valtuuksia, alkoi se turhautua. Laki on jo vuosia sitten kuitenkin päteväntynyt sen toiminnan.

Mieleen on jäänyt lokkitaisto. Jokaisella kunnalla olivat riesana lokit, ja kunnat päättivätkin YTV:n kautta selvittää, miten lokkikantaa saataisiin pienentäyksi. Oikean hävitystavan löytäminen tuotti vaikeuksia. Ensimmäisenä tuskastui Vantaa, joka ilmoitti valitsevansa ”lokkien kuolevuuden keinotekoisena lisäämisen”, kuten se ilmoitti. Vantaan tappolinjatoteutettiin haulikon avulla.

Muut kunnat valitsivat munien hävityslinjan. Syntyi kuitenkin seudullinen munaongelma, sillä munien hävitystapa ei tahtonut selvitä. YTV pohti, rikotaanko munat, puhkotaanko niihin reiät, ravistellaanko ne ns. tuhkamuniksi, värjätäänkö ne spraymaalilla vai vaihdetaanko pesiin aitojen munien paikalle puumunat. Puumunalinja oli aluksi voitolla, mutta sitten Espooykylästy ja ilmoitti hoitavansa munaongelmansa itse.

YTV ja Helsinki aprikoivat, mihin kohtaan munaareikä laitettaisiin, jos reikälinjat valittaisiin; tehtäisiinkö se päähän vai sivulle. Operaation avulla estettiin 11 500 lokin syntyminen. Siis miten? Selvityksen mukaan ”tuhoaminen tapahtui poistamalla munat pesän välittömään läheisyyteen, jolloin munat useimmiten rikkoutuivat”.

Tämä tarkoitti sitä, että pesät potkittiin munineen päivineen taivaan tuuliin.

Nyt YTV on vankasti elämässä kiinni, vastaan se jo mahtavista asioista, kuten mm. seudullisesta jätehuollosta ja seutuliikenteestä.

Järjestys se olla pitää

Helsinki on vastikään saanut jälleen uusitun järjestysäännön, jollaisia kaupunginvaltuusto on hyväksynyt vuosien varrella tiheään. Ajat muuttuvat ja käytännöt sen mukaan. Järjestysääntöjen käsittely on aina ollut valtuustossa hupaisaa, ja valtuutetut ovat olleet toisinaan innostuneita asiasta. Keskustelu on ollut sen mukaista. Joskus sääntöjä väljennettiin, joskus tiukennettiin tai kokonaan muutettiin.

1970-luvulla järjestysääntö kielsi mm. tarpeettoman puuhunkiipeämisen. Joku valtuutettu todisteli, että kaamosstressin painaessa kaupunkilaisen on saatava kiivetä puuhun, jos hän haluaa, eikä kiipeäminen silloin ole tarpeetonta. Toinen taas aprikoi säännönlaitojoiden pelänneen, että Afrikasta tulvahtaa äkkiä Helsinkiin muiden siirtolaisten ohella myös apinoita, jotka valloittavat tuotapikaa Espan puut.

Kun Helsingissä oli saanut porata jäähän korkeintaan 15 sentin läpimittaisia avantoja, toimivat pilkkijät lainvastaisesti. Nimittäin yleisin käytössä oleva kaira teki jäähän tätä suuremman aukon. Niinpä Helsinki mukautui kairan sanelemaan aukkoon ja muutti järjestysäännössään avannon suuruudeksi 20 senttiä.

Vakavasti tehtyihin päätöksiin mahtuu usein tahatonta komiikkaakin. Kun Itäkeskuksen monitoimitalo valmistui, käytti joku älypää siitä yleisön osastossa nimitystä ”Itiksen monis”. Liekö tämä ollut kan-

nustimena siihen, että kaupunginhallitus julisti monitoimitalon nimikilpailun, johon tuli 740 ehdotusta. Kaupunki palkitsi kolme ja lunasti kaksi: Etappi, Itäkenno, Itäpiste, Hyrrä ja Östis. Helsinki ei kuitenkaan hyväksynyt mitään näistä käyttöön. Kaupunginhallitus päätti, että Itäkeskuksen monitoimitalon nimi oli oleva Itäkeskuksen monitoimitalo!

Valtuustoa aamuun asti

Aikoinaan valtuusto kokoontui vain joka toinen viikko, ja asioita kertyi kuhunkin kokoukseen tavaton määrä. Kokoukset muotoutuivat toisinaan mahtavan pitkiksi, 10–15 tunnin mittaisiksi.

Eräässä joulukuun kokouksessa sai kolme iäkkäänpuoleista valtuutettua sairaskohtauksen. Kokouksen asialistalla oli mm. talousarvio, peruskoulusuunnitelma, mustalaisväestön asuinolojen parantaminen, vesimaksujen korottaminen, kansanterveystyön viisivuotissuunnitelma jne. Mahtoiko monikaan valtuutettu aina tietää, mitä hän tuli aamuyön tunteina unenpöpperössä päättäneeksi. Tänäpäin kokoukset ovat jo inhimillisen mittaisia ja asialista kohtuullinen.

Aika rientää. Uusia valtuutettuja valitaan. Valtuutettujen vaihtumisesta ei ajan kulumista kuitenkaan havaitse; heidän toimintansa kun on niin samankaltaista. Tällaista toimintaa kutsutaan demokratiaksi. Vuosien saatossa kaupunki uudistuu, mutta vanhan hyvän ajan tunnusmerkitkin säilyvät. Näin:

*Kaikki muuttuu, muuttuakin pitää
ja vanhan alla aina uusi itää
Vielä lentää lintu yli Linnunlaulun
vielä möyrii siili alla junavaunun
vielä kutee kyrmynsika ahven
pinnan alla Eläintarhan lahden
On muuttumatta tähtein sakarat
ja Havis-Mantan ihanaiset pakarat.*

Yhä siis jatkuu demokratian toteuttaminen Helsingin kunnalliselämässä. Kaupunginjohtajat ja virkamiehet vaihtuvat, mutta valtuusto sen kuin istuu ja istuu ja sirkus jatkuu. Helsinki on ikuinen!

Uula Eronen

Helsingin Sanomat oli Uula Eronen työpaikka kolme vuosikymmentä, ja tänä aikana hän keskittyi pääosin Helsingin kunnallispolitiikkaan. Hän oli lehdessään paitsi uutistoimittaja myös kolumnisti ja pääkirjoitustoimittaja. Eronen on julkaissut romaaneneja, novelleja ja kuunnelmia. Uula Eronen on saanut kaupungin lehtimiespalkinnon kaksi kertaa.

Matti Kinnunen:

Itämeren valtioiden tytär

Helsinkiä kutsutaan usein Itämeren tyttäreksi, mutta oikeastaan se on Itämeren valtioiden tytär. Sen alkuna ei ollut ylimuistoinen kauppapaikka, vaan se syntyi hallitsijoiden Itämeren herruuteen tähtäävien valtapyyteiden tukikohdaksi Suomenlahden pohjoisrannalle. Vallanpitäjien mahtikäskyillä siitä kasvoi vähitellen Suomen suuriruhtinaskunnan ja lopulta itsenäisen tasavallan hallinnon, politiikan, talouden, kulttuurin ja liikenteen keskus. Kylmässä sodassa Helsinki palveli suurvaltojen liennytyistä tarjoamalla keskusteluille puolueettoman maaperän. Yhtenevässä Euroopassa Helsinki esittäytyy porttina EU:n pohjoiselle ulottuvuudelle.

Valtaherrain Helsinki

Kuningas Kustaa I Vaasa

Helsinki keksittiin 1500-luvun puolivälissä. Ruotsin kuningas Kustaa I Vaasa halusi tehdä lopun Hansaliiton mahdista Itämerellä. Hollantilaiset kauppiat pitivät houkuttelevana Tallinnasta Suomenlahden toiselle rannalle. Ruotsin valtakunnan häikäilemätön isäntä suunnitteli jopa Turun siirtoa idemmäs, kaikkien Suomen kaupunkien sulauttamista kahdeksi ja Viipurin vahvistamista läntisempien kaupunkien asukkailla. Lopulta Tukholmassa päädyttiin uuden kauppapaikan perustamiseen.

Ensin hovissa puhuttiin Santahaminen saaresta, sitten Helsingin koskesta Vantaanjoen suussa. Helmikuussa 1550 Kustaa käski rakentaa sinne uuden kaupungin. Neljän pienen kaupungin, Rauman, Ulvilan, Tammisaaren ja Porvoon, asukkaat saivat tylyn määräyksen muuttaa Helsinkiin. Ei ihme, että raumalaiset vitkuttelivat muuttoa puolenkymmentä vuotta.

Idän uhka oli tuohon aikaan Ruotsin polttava ongelma. Yli 300-vuotias Pähkinäsaaren rauha oli menettänyt merkityksensä. Kiista Ruotsin ja Venäjän välisestä rajasta leimahti sodaksi 1555. Helsingistä tuli tärkeä sotilastukikohta, jota kuningas itse saapui katsastamaan. Maan isä äksyili näkemäänsä: väylä mereltä oli hankala, kaupunki kituutti kuninkaankartanon varjossa ja porvarit vaikuttivat nahjuksilta, jotka vain marisivat pakkomuuton vaivoja. Kaksi vuotta myöhemmin he saivatkin luvan palata entisille sijoilleen, ja raumalaiset ja ulvilalaiset lähtivät ensimmäisinä. Kustaa käski poikansa, Suomen herttua Juhanan, etsiä kaupungille Uudenmaan rannikolta paremman paikan. Kustaan kuoltua 1560 muuttoaajatus unohtui.

Kookkaanpuoleinen maalaiskylä

Sodan lisäksi myös rutto ja tulipalo kurittivat kaupunkia, joka vaikutti kookkaanpuoleiselta maalaiskylältä. 1570-luvun alussa Helsingissä oli 50 porvaria ja koko asukasluku noin 500. Suomessa sitä suurempia olivat Turku, Viipuri ja Pori. Sisämaassa Hämeen talonpojat uhmasivat kruunun käskyä tuoda tuotteensa Helsinkiin ja mieluummin kulkivat tuttua Turuntietä Aurajoen suuhun.

Kuningas Juhana III

Kuvat Helsingin kaupunginmuseo / kuvien käsittely Rhinoceros

Kuningas Kaarle IX

Kuninkaaksi tultuaan Juhana III koetti vahvistaa Helsingin asemaa ja myönsi sille ensimmäiset kaupunkiprivilegiot eli -oikeudet 3. elokuuta 1569. Hänen poikansa Sigismund, joka oli myös Puolan kuningas, ratkaisi Helsingin ja Porvoon keskinäisen kilpailun määräämällä Porvoon lakkautettavaksi ja sen asukkaat Helsinkiin. Sigismundin valtaistuimien kuitenkin horjui, kun hänen setänsä Kaarle-herttua ryhtyi karkottamaan häntä Ruotsista. Suomen herrat asettuivat ns. nuijasodassa Sigismundin puolelle.

Sota käänsi Helsingin historian, sillä se päättyi Kaarlen voittoon. Kesällä 1599 Kaarle sai Suomen nopeasti haltuunsa ja riensi Helsinkiin kaappaamaan Sigismundin puolueläisten laivaston, mutta se livahti pakoon merelle. Kaarlen kosto oli armoston. Hirsipuuvuorella mestattiin yhdeksän herttuan vastustajaa. Maan valtaherran käynnistä jäi helsinkiläisille verenkarvainen muisto.

Niskan päälle päästyään Kaarle-herttua kuitenkin vahvisti Helsingin privilegiot, mutta saman hän teki myös Porvoolle. Siitä alkaen naapurusten kilpailu jatkui kiivaana 1800-luvulle asti. Vielä 1600-luvulla Porvoon oli niistä selvästi etevämpi ja vireämpi.

Vantaan Helsingin huippupuhetki sattui tammikuulle 1616, jolloin Ruotsin nuori sankarikuningas Kustaa II Aadolf kutsui Suomen säädyt sinne maapäiville. Kuu-kausien ajan kaupunkiin kerättiin ruokatarpeita ja valmisteltiin varsinkin mahtavan aateliston majoitusta. Aatelin edustajia oli ainakin kaksikymmentäviisi. Lisäksi saapui Turun piispa monilukuisen papiston johdossa. Kaikki kaupungit olivat lähettäneet edustajansa, samoin seitsemäntoista kihlakuntaa ja kaksi linnalääniä. Maapäivien osanottajaluku nousi yli kahdeksaankymmeneen.

Hakkapeliittain tukikohta

Maapäivät vakuuttivat suomalaisten olevan täysin rinnoin mukana taistelussa Puolaa ja Sigismundia vastaan, aivan kuten kuningas oli toivonutkin. Vähintään yhtä tärkeää oli ylimääräisen sotaveron hyväksyminen. Isäntäkaupunki sai tyytyväiseltä kuninkaalta

Kuningas Kustaa II Aadolf

Kuningatar Kristiina

tilapäisen oikeuden käydä ulkomaankauppaa. Mutta myös Porvoo sai samat oikeudet, joten lupa ei helsinkiläisiä kauppaporvareita lihottanut.

Helsingin maapäivien uljaiden päätösten jälkeen Kustaa II Aadolf lähti sotaretkille Keski-Eurooppaan, kun Ruotsi liittyi lumikuninkaansa johdolla 30-vuotiseen sotaan. Koska Itämerestä oli tullut melkein Ruotsin sisämeri, Helsingissä ei enää tarvinnut pelätä vihollisen hyökkäystä. Kaupungin linnoittaminen ei liioin ollut tarpeellista, mutta sen satama soveltui mainiosti suurvallan sotavoimien tukikohdaksi.

Liikekannallepano alkoi keväällä 1621. Helsingistä tuli vakinainen kauttakulkupaikka, jossa laivattiin tuhansia miehiä eteläisille sotanäyttämöille. Niityillä ja laitumilla ruokittiin sotaväen hevosia, maastoon majoitettiin 16 jalkaväen komppaniaa ja 6 ratsuväen lipustoa. Satamassa odotti aluksia miehistön laivaamista. Stålhandsken kuulut hakkapeliitat ja monet muut kulkivat Helsingin kautta, joten kaupunkilaiset pysyivät hyvin sota-aikojen tasalla.

Suurvalta-asema kävi Ruotsille kalliiksi, sillä kansa näännytty sotaväenottojen ja verojen alle. Myös Helsingin taloudellinen merkitys kutistui, kunnes vain Tammi- ja Naantali olivat sitä köyhempiä. Vuonna 1627 Helsingin lähelle sijoitetut sotaväenosastot saivat luvan täyttää tarpeensa Tallinnasta, koska Helsingissä ei ollut mitään ostettavaa. Lopulta talonpojatkin alkoivat tehdä omia kauppamatkoja Viron ja Inkerinmaan satamiin, mikä antoi lopullisen kuoliniskun Vantaan Helsingille.

Siirto Vironniemelle

Helsingin siirto otettiin jälleen pohdittavaksi, kun Kristiina-kuningattaren suosikista Per Brahesta tuli Suomen kenraalikuvernööri 1637. Ensin uudeksi paikaksi harkittiin Santahaminaa, sitten Södernäsin niemeä, nykyistä Sörnäistä, joka osoittautui liian ahtaaksi, kunnes syksyllä 1640 päädyttiin Kruunuvuoren selän ja Kluvinlahden väliseen Vironniemeen. Sinne oli heti ryhdyttävä rakentamaan uutta tapulikaupunkia.

Kenraalikuvernööri Per Brahe

Kenraali C. G. Armfelt

Pormestari koetti uhkauksin ja lupauksin saada Helsingin jääräpäiset porvarit muuttamaan Vironniemelle: Kuningattaren privilegioiden turvin uusi kaupunki ohitaisi jopa Turun ja Viipurin ja loisi porvareilleen vaurautta ja mahtia. Mutta edes uusilla privilegioillaan Helsinki ei kyennyt kilpailemaan maan johtavien kauppakaupunkien kanssa. Tervakomppanioiden omittua tärkeimmän viennitavaran kaupan sen merkitys mureni entisestään. Kaiken kukkuraksi tulipalo hävitti uuden kaupungin 1654.

1600-luvun loppupuolen Helsinki oli noin nelikilometrin ala nykyisen Senaatintorin tienoilla. Sen komein rakennus oli maaherran virkatalo, johon kenraalikuvernööri Brahelle oli varattu huoneisto matkojensa levähdyspaikaksi. Torin laidassa olivat raatihuone ja kaupungin kirkko, joka rakennettiin 1650-luvulla tulipalon jälkeen. Jo vuosisadan lopulla se oli aivan rappiolla; uruissa pihisi vain muutama pilli. Yhtä huonosti oli triviaalikoulun laita, joka luhistui 1690-luvulla, ja uusikin oli 1708 jo sortumisen partaalla.

Helsingissä oli 1600-luvun lopulla puolentoistatuhatta henkeä, joista suurin osa asui savupirtinkaltaisissa tuvilla. Kaupunkia hallitsivat ruotsin- ja saksankieliset porvarit, eikä suomenkielisillä vähäosaisilla ollut sananvaltaa, vaikka he saattoivat olla jopa asukkaiden enemmistönä.

Samaan aikaan Itämeren voimatasapaino heilahti rajusti Venäjän eduksi. Nuori, tarmokas tsaari Pietari ryhtyi uudistamaan valtakuntaansa ja rakensi Pietariksi ristityn uuden pääkaupungin Nevajoen suuhun. Suurten nälkävuosien heikontama Suomi ja Helsinki jäivät valtataistelun jalkoihin.

Suuri Pohjan sota alkoi 1700 ja toi muun kurjuuden lisäksi ruton: lähes puolet, noin 650 helsinkiläistä kuoli vuonna 1710. Viimein ruotsalaisten komentaja, kenraali C. G. Armfelt, poltatti kaupungin lähtiessään pakosalle toukokuussa 1713. Kun etenevät venäläiset eivät voineet tulla leiskuvia taloja pelastaa, he sytytivät kiukuissaan loputkin. Niinpä 1600-luvun Helsingistä ei jäänyt mitään jäljelle.

Everstiluutnantti Augustin Ehrensverd

Linnoituksen esikaupunki

Venäläiset vetäytyivät Suomesta vielä isonvihan jälkeen, ja kesällä 1722 pääosa pakolaisista palasi hävitettyyn Helsinkiin. Elämä jatkui kituliaasti. Hattujen sodassa 1742–1743 Helsinki joutui toisen kerran venäläisten miehittämäksi. Usko Ruotsin kykyyn puolustaa Suomea horjui pahoin, mutta viimeisenä keinonaan rapistuva suurvalta turvautui Helsingin linnoittamiseen.

Everstiluutnantti Augustin Ehrensvärd ehdotti etuvarustuksia Loviisaan ja Svartholmaan sekä päälinoitusta Helsingin niemelle. Se suojaisi saaristolaivastoa ja sotatilanteessa perääntyviä maavoimia. Ranska haaskasi Ruotsin sotapuolueen voiteluun lähes sata tynnyriä kultaa, ja lopulta valtiopäivät hyväksyi Ruotsin kruunun mittavimman rakennushankkeen, oman aikansa ”tähtien sodan”. Linnoitusten peruskivi muurattiin heinäkuussa 1748 Tähtitorinmäellä.

Helsinkiä kaavailtiin sotilaiden komentoon, suunniteltiin muureja sen ympärille ja tonttien lunastamista kruunulle. Varojen puutteessa kaupungin militarisoimisesta piti kuitenkin luopua. Ehrensvärdin mannerlinnoituksista toteutui vain pieni osa, mutta Susisaaria ja Vallisaarta alettiin linnoittaa Viaporiksi (Sveaborg). Ensimmäinen linnoitettava saari sai vastasyntyneen perintöprinssin kunniaksi nimen Kustaanmiekka. Kuningas Aadolf Fredrik kävi 1752 tutustumassa Suomenlinnaan ja sen rakentajiin sekä poikkesi myös Helsingissä.

Vilkas linnoitustyömaa teki kituvasta Helsingistä kustavilaisen kulttuurin keskuksen. 1780-luvulla sinne ”saapui näyttelijöitä, tanssimestareita, kielimestareita, piirustajia, soittajia ym., siellä oli seurustelutalaisuuksia, talvisia rekiretkiä, kesäisiä puistokävelyjä ja terveysvesien juomisia. ... Porvaristo oli, kiitos seurustelunsa säätyläishenkilöiden kanssa, tullut kohteliaaksi ja seurustelutaitoiseksi, porvarispojat olivat sulavakäyttöksiä, samoin porvarisneidot, joista useat joutuivat säätyläishenkilöiden kanssa naimisiin.”

Komentaja C. O. Cronstedt

Sotamuseon kuva-arkisto

Viaporin häpeä

Kustaa III:n hallituskaudella nautittiin harvinaisen pitkästä rauhan ajasta ja myös Helsingin kauppa ja merenkulku vilkastuivat. 1800-luvun alussa Helsingissä oli 28 laivaa ja niissä miehistöä 400, ja siitä oli tullut Ruotsin neljänneksi suurin merikaupunki, jopa ohi Turun. Juuri silloin Napoleonin sotien tyrskyt vyöryivät Euroopassa myös Itämeren yli.

Lehti Helsingin ja koko Suomen historiassa kääntyi, kun Viaporin komentaja C. O. Cronstedt ja hänen 6 000 miestänsä antautuivat venäläisille toukokuussa 1808 muutaman viikon piirityksen jälkeen. Jälkeenpäin epäiltiin venäläisten lahjoneen amiraalin. Aina-kin hänen upseerinsa hoputtivat antautumista samoin kuin venäläisten miehittämässä Helsingissä asuvat upseerien rouvat, jotka kävivät tapaamassa linnoitukseen suljettuja miehiään ja levittivät tappiomielialaa.

Kolmasosa venäläisten miehittämästä Helsingistä paloi marraskuussa 1808, joukossa arvokkaimmat yksityistalot. Tällä kertaa miehitysarmeija ei enää vetäytynyt. Suomen liittäminen Venäjään sinetöitiin Porvooon valtiopäivillä 1809. Siellä onnettoman Helsingin edustajaanoi: ”Lempeä Keisari suvaitkoon luoda armollisen silmäyksen Helsingin kaupunkiin, joka niin kipeästi tarvitsee huojennusta nykyisen taakkansa kantamisessa ja joka ei omin neuvoin pysty kohoamaan tuhkastaan, vaan ainoastaan Teidän Keisarillisen Majesteettinne isällisestä lempeydestä voi odottaa tulevaisuutensa muodostuvan menestykselliseksi.”

Tsaari loikin armollisen silmäyksensä Helsinkiin ja määräsi avustuksia tuhon uhreille. Vielä tärkeämpää kaupungin vastaiselle kehitykselle oli ajatus tehdä siitä Suomen pääkaupunki. Idean isäksi on mainittu maaherra G. F. Stjernvall. Hän esitteli ideansa uuden valtiollisen suuntauksen johtomiehelle, kustavilaiselle ylimykselle Gustaf Mauritz Armfeltille, joka lämpeni asialle heti ja ajoi sen päätökseen selostamalla majesteetille Helsingin etuja.

Valtioneuvos Johan Albrecht Ehrenström

Suuriruhtinaan valtokeskus

Huhtikuun 8. päivänä 1812 Aleksanteri I allekirjoitti ukaasin, jolla Helsinki korotettiin Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi. Turun todettiin sijaitsevan läntisimmällä rajaseudulla eli hallinnollisesti ja sotilaallisesti epäedullisessa paikassa. Uusien hallintoelinten epäiltiin lisäksi häiritsevän akatemian työrauhaa. Helsinki sen sijaan sijaitsi lähempänä Pietaria, sen satama oli erinomainen, asukkaat yritteliäitä ja isänmaallisia ja sijainti Suomenlinnan suojissa täysin turvattu. Tärkeintä syytä ei kuitenkaan mainittu: Turku oli vanhan ruotsalaishapatuksen pesä.

Helsingin jälleenrakennuksen johtajaksi määrättiin helsinkiläissyntyinen, entinen Kustaa III:n hovimies Johan Albrecht Ehrenström, jonka ehdotuksen uudeksi pääkaupungiksi keisari hyväksyi 1812. Hankkeen arkkitehdiksi kiinnitettiin saksalainen Carl Ludvig Engel. Hänen tuotantonsa löi Helsinkiin empire-tyylin uusklassisen leiman.

Uuden pääkaupungin merkkitaupauksia oli Aleksanteri I:n vierailu syyskuussa 1819. Elegantti Ehrenström johti valmisteluja. Vielä tulopäivän aamuna kunnostettiin Unioninkatua, jota hallitsija ajoi kaupunkiin. Paikoin oli kalliota vielä louhimatta, mutta keskeneräisiin kohtiin rakennettiin puusillat. Kadun pohjoispäässä oli kaksi kuusenhavuin koristettua pylvästä kynttelikköineen. Ullanlinnanvuorella, nykyisen Tähtitornin kohdalla, oli korkea obeliski ja sen huipulla suuri A-kirjain ja roomalainen ykkönen.

Keisari saapui myöhään, ajoi soihtujen valaisemaa katua torille ja nousi vaunuista kenraalikuvernöörin talon luona. Hän tervehti sydämellisesti Ehrenströmiä, jonka seurassa hän seuraavana päivänä tutustui Helsinkiin. Majesteetti kävi Suomenlinnassa, Ullanlinnanvuorella ja Katajanokalla, antoi Ehrenströmin esitellä suunnitelmiaan ja ihasteli näkemäänsä. Kenraalikuvernööri tarjosi juhlasalissaan päivälliset ja porvaristo järjesti raatihuoneessa tanssiaiset. Muutaman tunnin levon jälkeen keisari jätti Helsingin, jonka tutustumiseen hän oli uhrannut runsaan vuorokauden.

Keisari Nikolai I

Keisari Aleksanteri II

Aleksanteri suitsutti Ehrenströmille suosionsoituksia ja oli selvästi mieltynyt Helsinkiin ja sen rakentajiin.

Turusta "nälkäkoskelle"

Samana vuonna Suomen hallitus eli senaatti muutti Helsinkiin, ja akatemia seurasi perässä Turun palon jälkeen 1827. Nyt siirtoa puolustettiin muun muassa sillä, että yliopiston opetus hyötyi hallituksen ja ylimpien virkamiesten läheisyydestä. Uuden keisarin, Nikolai I:n käsitukset yliopiston parhaasta olivat siten aivan vastakkaiset kuin Aleksanteri I:n. Tosiasiassa yliopiston muutolla haluttiinkin vahvistaa Suomen ja Helsingin siteitä Venäjään ja korostaa pietarilaisuutta. Niin Turun Akatemiasta tuli Keisarillinen Aleksanterin yliopisto, vaikka aluksi Helsinki (Helsingfors) oli Turusta pakkomuuttoon joutuneille akateemisille kansalaisille "Svältingfors" (Nälkäkoski).

Keisari Nikolai I ja hänen puolisonsa kävivät Helsingissä kesällä 1833. Vierailun muistoksi Kauppatorille pystytettiin obeliski, joka kansan suussa sai nimen "keisarinnan kivi". Helsinkiläiset näkivät silloin ensi kertaa höyrylaivan. Kaupungin kehitykselle se avasi huimia näkymiä, sillä yhteys Pietariin ja Tallinnaan teki Helsingistä matkailukaupungin. Kun Länsi-Euroopan vallankumous- ja ihmisoikeusliikkeitä kammoava keisari vielä kielsi venäläisiä käymästä ulkomaiden kylpylöissä, Helsinkiin perustettu kylpylaitos saavutti suuren suosion. Vuonna 1850 siellä kävi satoja tallinalaisia ja venäläisiä kylpijiä. Jo vuosikymmenen puolivälissä maailmanpolitiikka kuitenkin hiljensi idyllisen lomaelämän.

Venäjän ja länsivaltojen välille syttynyt itämainen eli Krimin sota kiinnitti sotilaallista huomiota myös Suomeen. Maaliskuussa 1854 saapui itse keisari Nikolai I poikineen Helsinkiin varmistuakseen Suomen uskollisuudesta. Hallitsijan käynti sai koko kaupungin liikkeelle. Rahvas tungeksi tuntikausia uuden keisarillisen palatsin, nykyisen presidentinlinnan edustalla ja tervehti riemuhuudoin Nikolaita poikineen aina kun he näyttäytyivät. Tsaari lähti Helsingistä suomalaisten lojaalisuuteen luottaen.

Keisari Aleksanteri III

Keisari Nikolai II

Nikolain kuoltua keväällä 1855 hänen seuraajakseen tuli Aleksanteri II. Myös helsinkiläiset saivat tuta sodan nahoissaan, kun brittiläis-ranskalainen laivasto-osasto ilmestyi Suomenlahdelle ja 9.–10. elokuuta pommitti Viaporin linnoitusta. Rohkeimmat kaupunkilaiset kerääntyivät Kaivopuiston kallioille ihaillemaan kammottavaa näytelmää. Koko Helsinki näytti tuhoon tuomitulta, mutta parin päivän kuluttua vihollinen vetäytyi osoitettuaan mahtinsa. Helsinki selvisi suurvaltapolitiikan voimannäytöstä pelkällä säikähdyksellä.

Kruunun lempilapsi

Vähäisestä Vironniemen kaupungista oli puolessa vuosisadassa rakennettu Venäjään liitetyn Suomen loistelia pääkaupunki. Vuoden 1808 tulipalon jälkeen Helsingin asukasluku ilman Suomenlinnan sotaväkeä oli noin 4 000 henkeä. Vuoden 1860 kokonaisväkiluku oli yli viisinkertainen, 22 000 henkeä. Tavallaan Helsinki oli kuitenkin keinotekoinen luomus. Valtion uhraamat suuret summat eivät lainkaan vastanneet Helsingin asukkaiden varallisuutta. Yhden miespolven aikana Helsinkiin upotettiin julkisia varoja enemmän kuin kaikki vuotuiset valtionmenot 1800-luvun puolivälin Suomessa.

Aleksanteri II:n hallituskausi viritti suomalaisiin toiveita valoisaammasta tulevaisuudesta. Keisari ei haaveita pettänytään vaan teki lopun byrokraattien valtakaudesta eli ”valtiyöstä” ja paikoilleen jähmettymisen ajasta. Kiitollinen jälkimaailma pystytti vapauttajasaarin patsaan Senaatintorille, pääkaupungin edustavimmalle paikalle. Helsingissä kunnioitettu keisari oli kuitenkin samaan aikaan toisten alamaistensa, puolalaisten kiroama tyranni ja vapaushaaveiden kukistaja.

Helsingin kehityksen nykyaikaiseksi suurkaupungiksi sysäsi 1863 liikkeelle rautatien rakentaminen Hämeenlinnaan. Tavallaan se avasi portit muuttoliikkeelle, suomalaistumiselle ja sääty-yhteiskunnan hajoamiselle. Se symboloi ripeän kehityksen alkua, valtiopäiviä, sosiaalista murrosta ja tekniikan uusia keksintöjä.

Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov

Bolshevikkijohtaja V. I. Lenin

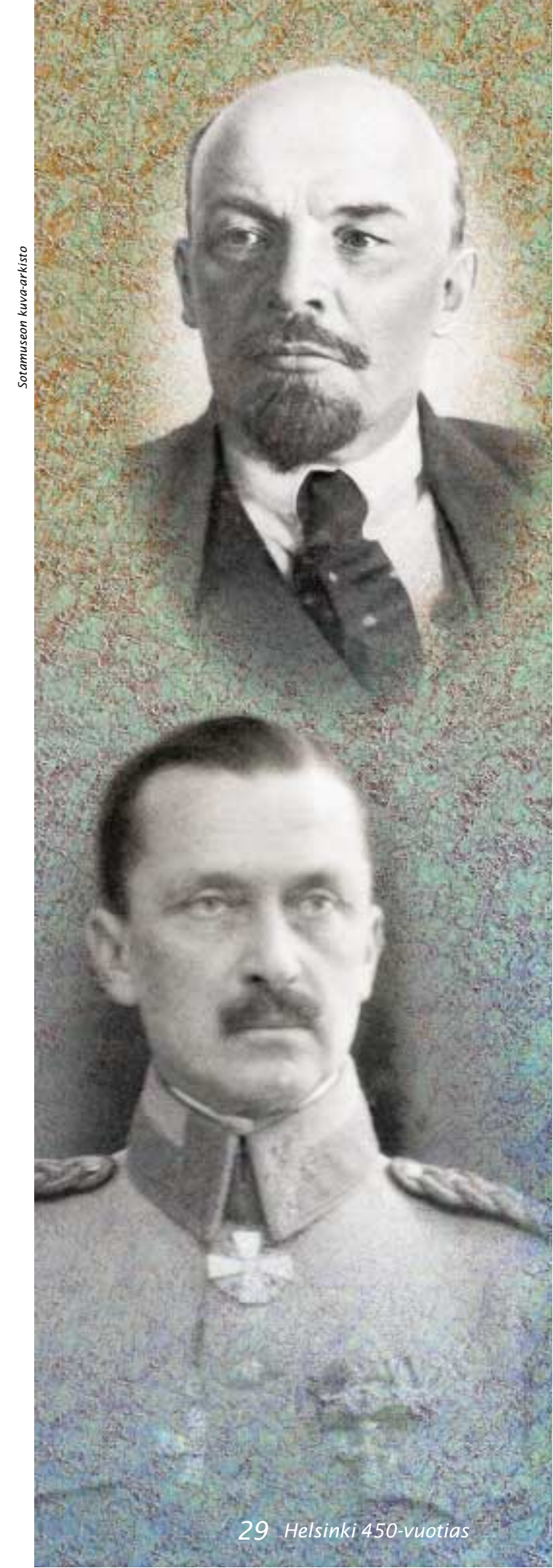
Paitsi liikenteelle ja koko yhteiskunnalle rautatie oli tärkeä myös valtopoliittisesti. Suomen rataverkko rakennettiin Venäjän strategiaa ja sotilaallisia etuja silmällä pitäen. Suomi haluttiin kiinteämmin osaksi Venäjän valtakuntaa. Suomalaisuus- ja kansallisuusaatteen virittämässä Suomessa suurvallan pyrkimykset koettiin häikäilemättömäksi sorroksi.

”Suomalaisille on ... ominaista taikauskoinen luottamus hallitsijan onnelliseen tai onnettomaan tähteen, mutta he pitävät häntä suojelevana, hyväntekeväenä mahtina, jonka mahdollisiin harhaotteisiin ei ole syypanä hän itse, vaan hänen palvelijansa. ... Tämä käsitys on periytynyt kautta monien sukupolvien ja liittänyt hallitsijan olemukseen sellaisen pyhyden, ettei voi ajatella hallitsijan murhia Suomessa mahdollisiksi. ... Jokaista kuningasta tai keisaria, joka on käynyt tässä maassa, on täällä ympäröinyt näkymätön suojamuri, kansan vartio,” kirjoitti historian professori ja historiallisten romaanien suosittu kirjoittaja Zachris Topelius ennen sortovuosia, Aleksanteri III:n valtakaudella.

Aleksanteri III perheineen lomaili vielä kaikessa rauhassa Suomenlahden saaristossa. Hänen poikansa, Venäjän viimeinen tsaari Nikolai II, halusi hävittää Suomen autonomian ja kitkeä juurineen suomalaisten separatismia. Kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov toteutti yksinvaltiaan politiikkaa niin innokkaasti, että nuori virkamies Eugen Schauman ampui ensin hänet ja sitten itsensä 1904.

Bobrikovin murha osoitti, miten äärimmäisin keinoin suomalaiset olivat valmiit puolustamaan oikeuksiaan. ”Kansan vartioon” ei edes keisarillinen majesteetti voinut enää luottaa. Saipa vaarallinen bolshevikkijohtaja V. I. Lenin lymypaikankin Helsingistä. Nikolai II kävi ainoan kerran Helsingissä ensimmäisen maailmansodan aikana tervehtimässä venäläisiä joukkoja ja haavoittuneita. Pitkittynyt sota kypsyttyi Venäjän vallankumoukseen ja avasi Suomelle oven itsenäisyyteen. Vihollismaa Saksa ryhtyi kouluttamaan maanpettureiksi lähteneistä jääkäreistä suomalaisten kansannousun ydinjoukkoa.

Kenraali Gustav Mannerheim

Sotamuseon kuva-arkisto

Sotamuseon kuva-arkisto

Tasavallan pääkaupunki

Maaliskuussa 1917 Venäjän tsaari syrjäytettiin, ja marraskuussa bolshevikit kaappasivat vallan sekasortoisessa Pietarissa. Mellakat ja lakot levisivät myös Helsinkiin. Porvarit ja sosialistit kamppailivat vallasta Suomessa, ja Helsinki oli sen lukko. Punakaartin vallankumouksessa tammikuussa 1918 Helsinki jäi punaisen Suomen pääkaupungiksi. Kenraali Gustav Mannerheimin johtama valkoinen armeija piti kuitenkin hallussaan valtaosaa maasta ja ajoi punaiset ahtaalle. Ylipäällikkö ei pitänyt siitä, että senaatti pyysi apua Saksasta. Vaikka valkoiset ehtivät omin voimin valloittaa Tampereen, saksalaisten eteneminen Helsinkiin oli Mannerheimille arvovaltatappio. Sisällissodan voittajat kiillottivat kilpeään järjestämällä Helsingissä koemean voitonparaatin 16. toukokuuta.

Helsingin Sanomat kirjoitti: ”Kiiltävän kaunis oli toukokuinen päivä, jona Suomen nuori armeija marssi maansa pääkaupunkiin. Juhlatuntu oli ilmassa. Jokainen tunsi elävästi mielessään päivän historiallisen merkityksen. Sydän sykähteli ilosta: olihan täyttynyt vuosisadan unelma. Suomen valkoisen armeijan pääkaupunkiin tulo oli ikään kuin vapaan valtakuntamme ristiaisjuhla.”

Itsenäisessä Suomessa pääkaupunki Helsinki muuttui vallankäytön kohteesta suvereenin vallan työssijaksi ja käyttäjäksi. Etäiset, myyttiset hallitsijat kävivät läheisemmiksi ja arkipäiväisemmiksi. Enää he eivät olleet harvinaisia, juhlittuja vieraita. Ainakin pääkaupungin seurapiireille oli karvas pettymys, kun Saksasta valittu kuningas perui tulonsa ja Suomesta tehtiin vaaleilla valitun presidentin johtama tasavalta.

Useimmat itsenäisen Suomen valtionpäämiehet ovat samastuneet paljon selvemmin muualle Suomeen kuin Helsinkiin. Svinhufvudilla oli Luumäellä rakas Kotkaniemensä, Relanderilla taas Viipurissa Pampusaari. Kallio tunnettiin Suomen ensimmäisenä talonpoikana ja Nivalan Heikkilän isäntänä. Ståhlbergin tärkeitä viitekehyksiä olivat yliopisto ja oikeuslaitos, Rytin Suomen Pankki, Paasikiven Kansallis-Osake-Pankki sekä Suo-

men edustustot Tukholmassa ja Moskovassa. Kekkonen veti mieluusti juurensa Pielavedeltä ja Kajaanista. Koivistoon liitettiin Turun satama, YK-virkamies Ahtisaari esitettiin Kuopion ja Oulun koululaisena. Vasta ”Kallion tytön” Tarja Halosen valinta tasavallan ensimmäiseksi naispresidentiksi vuonna 2000 teki hänestä myös ensimmäisen paljasjalkaisen helsinkiläispresidentin.

Marskin jäljet

Maan isistä vain kosmopoliitti Mannerheim on jättänyt vahvat jälkensä Helsinkiin, vaikka vapaussodassa hänen merkittävin saavutuksensa oli Tampereen valtaus ja talvi- ja jatkosodan päämaja sijaitti pienessä Mikkelissä. Helsingin pääkatu kantaa Suomen marsalkan nimeä ja hänen ratsastajapatsaansa hallitsee sen näkymiä keskustassa. Mannerheimin huvila on hänen museonaan Kaivopuistossa ja Hietaniemen sankarihautojen keskellä on hänen hautansa, jolla viralliset valtiovierailijat käyvät yhä kunnianosoituksella kuten myös ylioppilaat itsenäisyyspäivänä.

Suurpolitiikka ei jättänyt itsenäistä Suomea eikä Helsinkiä nukkumaan Ruususen unta. Hitlerin ja Stalinin valtapiirijako elokuulta 1939 veti Suomen toiseen maailmansotaan. Ylipäällikkönsä Mannerheimin johdolla Suomen armeija venyi torjuntavoittoon sekä talvi- että jatkosodassa. Helsinki säästyi suurilta tuhoilta jopa helmikuun 1944 suurpommituksissa ja Suomi pelastui miehitykseltä, vaikka joutuikin lopulta antautumaan Liittoutuneiden valvontakomission eli käytännössä Neuvostoliiton komento.

Valvontakomissio perusti päämajansa Helsingin ylle kohoavaan hotelli Torniiin. Komission johtajaksi saapui lokakuussa 1944 pahamaineinen Andrei Zhdanov. Ennen aikaan ikääntyneet, ilmeettömät suomalaiset ottivat Malmin lentokentällä valtionpäämiehelle kuuluvien seremonioiden, saketissa ja silkkipytyssä, vastaan Stalinin vasemmaksi kädeksi tunnetun kauhistuttavan bolshevikin. Pelkoa lietsoi myös aivan Helsingin kylkeen, Porkkalan, perustettu Neuvostoliiton sotilastukikohta.

Valvontakomission johtaja Andrei Zhdanov

Neuvostovallan välitön uhka hellitti vasta neljä vuotta myöhemmin, kun Suomi hyväksyi Pariisin rauhansopimuksen ja solmi ystävyys-, yhteistyö- ja avunantopimuksen Neuvostoliiton kanssa. Paasikivi ja Kekkonen onnistuivat luovimaan kylmän sodan karioissa niin taitavasti, että lopulta sekä Yhdysvallat että Neuvostoliitto tunnustivat Suomen puolueettomuuden. Presidentti Kekkonen ulkopoliittikan huiputus koettiin Finlandia-talossa heinäkuussa 1975, kun Euroopan ja Pohjois-Amerikan johtajat allekirjoittivat Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen päätöksiä.

Pohjoinen ulottuvuus

Ihmisoikeuksia ja yksilön vapauksia korostava Etyk antoi vahvan sysäyksen sosialismin romahdukselle, vaikka Neuvostoliitto ja Itä-Euroopan kansandemokratiat eivät sitä silloin aavistaneet. Suurvaltojen liennytyks sai lisäpuhtia esimerkiksi Yhdysvaltojen presidentin George Bushin ja Neuvostoliiton presidentin Mihail Gorbatshevin huippukokouksesta, jota Suomen presidentti Mauno Koivisto isännöi Helsingissä 1990.

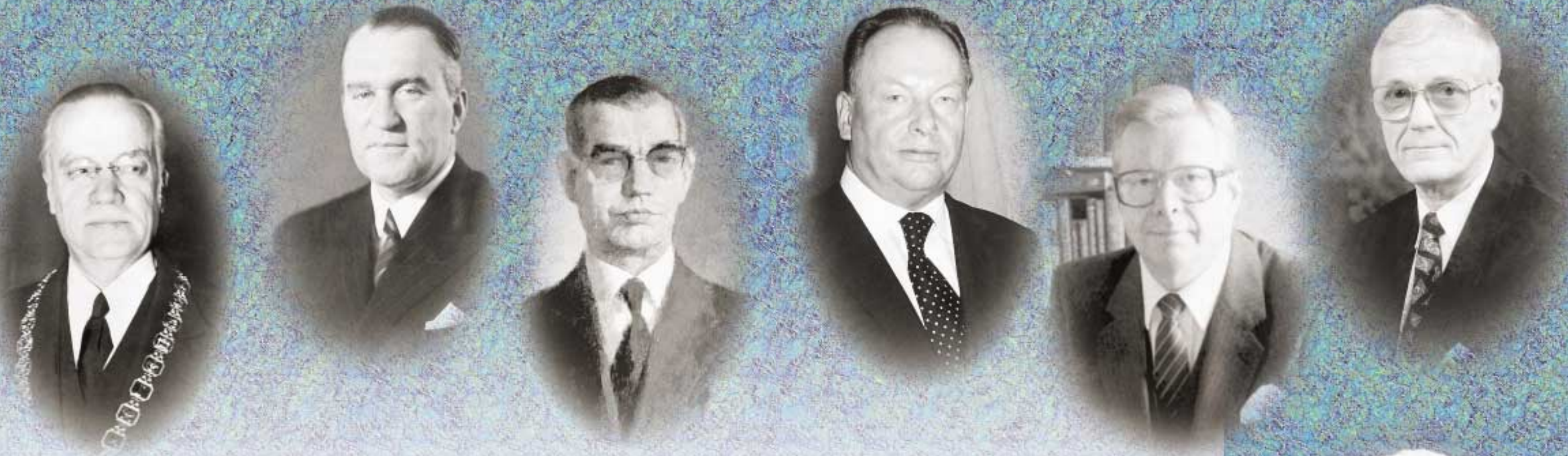
Neuvostoliiton lakkauttaminen ja Saksan yhdistyminen mullistivat Euroopan olot perin pohjin. Myös Suomen asema muuttui maanosan myllerryksissä, ja kansanäänestyksen jälkeen Suomi liittyi Euroopan Unioniin 1995. Suomen ensimmäisellä puheenjohtajakaudella EU:n huippukokous järjestettiin Helsingissä aivan uuden tuhatluvun kynnyksellä. Suomen puheenjohtajuusohjelmassa keskeisellä sijalla oli unionin pohjoinen ulottuvuus.

Helsingille 1900-luku oli ripeän kasvun aikaa. Kun helsinkiläisiä oli vuonna 1900 lähes satatuhatta, vuonna 1970 heitä oli puoli miljoonaa. Kaupunkihallintoa uudistettiin perusteellisesti 1930-luvun taitteessa ja perustettiin kaupunginhallitus. Helsingin ensimmäiseksi kaupunginjohtajaksi valittiin kunnalliselämässä ansioitunut professori Antti Tulenheimo. Hän sai en-

Tasavallan presidentti Urho Kekkonen

Sotamuseon kuva-arkisto

simmäisenä myös ylipormestarin arvonimen muinaisten aikojen muistoksi.

Entisten valtaherrojen kaltaisiksi hallitsijoiksi Helsingin omat johtajat eivät ole kohonneet. Eräät kaupunginjohtajat nousivat silti värikkyydessään kansalliseen kuuluisuuteen. Varsinkin apulaiskaupunginjohtaja Erik von Frenckell tunnettiin laajalti myös urheilupiireissä. Hän toimi vuoden 1952 olympiakisojen järjestelykomitean puheenjohtajana ja sai osaltaan aikaan sen, että Helsingin olympialaisia muistellaan viimeisinä ”vanhan, hyvän ajan” kisoina. von Frenckell oli myös Kansainvälisen olympiakomitean jäsenenä lähes kolme vuosikymmentä.

Sanomalehti Uuden Suomen päätoimittaja Lauri Aho tuli Helsingin kaupunginjohtajaksi 1956. Hänen kaudellaan Helsingin lähiöt levisivät kaupungin rajoille ja aina Espooseen ja Vantaalle saakka. Aho piti tärkeänä Helsingin keskustan kehittämistä. Akateemikko Alvar Aallolta tilattiin uusi suunnitelma, joka aikanaan herätti ihastusta. Ahon kauden jo päätyttyä siitä kuitenkin toteutettiin vain Finlandia-talo.

Teuvo Aura valittiin 1968 Helsingin kaupunginjohtajaksi Postisäästöpankin pääjohtajan paikalta. Talousmiehenä hän toivoi pääkaupunkiseudun kuntien liittyvän Suur-Helsingiksi, jotta alueen nopea kasvu pysyisi hallinnassa. Liitoksia ei tehty, mutta Auran aloitteesta kuntien yhteistyöelimeksi perustettiin Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta. Hän moitti usein päättäjiä joukkoliikenteen kehittämisen jarruttamisesta ja ajoi läpi päätöksen metron rakentamisesta. Aura uskoi, että metroa sittenkin kiitetään, kunhan ensimmäinen juna kulkee, ja oli oikeassa.

Pientä liberaalipuoluetta edustaneen Auran jälkeen porvarillinen Kokoomus sai jälleen haltuunsa Helsingin ylimmän johdon sosiaalidemokraattien myötävaikutuksella. Kokoomuksen Raimo Ilaskivi valittiin kaupunginjohtajaksi 1980 ja Kari Rahkamo hänen seuraajakseen 1991. Suomalaisen yhteiskunnan ja naisen aseman syvä muutos heijastui siinä, että Uudenmaan läänin maaherra Eva-Riitta Siitonen nousi 1996 ensimmäisenä naisena Helsingin kaupunginjohtajaksi.

Kuvassa vasemmalta ylipormestari Antti Tulenheimo, apulaiskaupunginjohtaja Erik von Frenckell sekä ylipormestarit Lauri Aho, Teuvo Aura, Raimo Ilaskivi, Kari Rahkamo ja Eva-Riitta Siitonen.

Leevi Korkkula

Matti Kinnunen

on helsinkiläinen vapaa toimittaja, kääntäjä ja historiantutkija, joka on erikoistunut historiaan ja uusimman ajan historiaan.

Peter von Bagh:

Näemme jo vuosisadan alun ensimmäisissä filmikuvissa Helsingin alkuperäisen rangan: kuvat kurottavat luontevasti aikoihin ennen elokuvaa. Vielä nyt voimme keskustassa kävellessämme aistia samat ominaispiirteet, jotka varhainen filmikuva paljastaa kuin ohimennen. Muuten näky on peräti erilainen: vanhoissa kuvissa heti keskustan ulkolaidalla on nukkekodinomaisia rakennuksia, jotka tuntuvat siirtyneen jostain pikkukaupungista. Vihje on hyvä sinänsä. Iso kaupunki sisältää pienempiä, graafisesti ja psykologisesti. Elämän, elokuvan ja ajan suhteissa vaikuttaa unen logiikka, jossa oikeat, havainnolliset ainesosat liittyvät toisiinsa arvaamattomassa, kuin sijoiltaan niksahtaneessa suhteessa.

Hetkelmiä

Todellinen Helsinki löytyy vain valkokankaalla

1

Joskus on sanottu että sattuma on suurin elokuvantekijä. Se hallitsee pitkälti maassamme kuvattua uutiskuvatuotantoa. Uutiskuvissa kaupunki nähdään kuin salaman valaisemana. Tietyt rakennukset, ehkä niiden sortuminen, nähdään erityisen ilmaisevissa olosuhteissa, kuvissa ei ole vain kaupunki vaan myös sen luusto. Kuuluisissa kuvissa talvisodan ensimmäisistä pommituksista tiivistyvät ajan kestossa myös ne paljon useammat kauheat hetket, joita kukaan ei kuvannut. Hankkijan nurkalla tallennettuihin kuviin on kietyntynyt maagista kuvallista loistoa, koska kameran kanssa liikkui mestarikuvaaja Felix Forsman.

Muuan tärkeä elokuvatotuus on tehnyt minuun lähtemättömän vaikutuksen. *Yhdeksän tapaa lähestyä Helsinkiä* on ohjaaja Jörn Donnerin ja kuvaaja Pirjo Honkasalon yhteistyö. Lumisade piiskaa, kaupunki on täynnä rapaa ja loskaa. Näky ei ole pelkkää misääriä vaan harvinaisen tarkka mielenmaisema, joka heijastaa hienosti tekijöiden modernia, suorasukaista ja ironista temperamenttia. Jörn Donnerin tausta on erityinen, sillä hän on kuvannut Helsinkiä monella tekniikalla. Hän toteutti 50-luvulla yhdessä K.G. Roosin kanssa valokuvakirjan, jonka tekstin hän kirjoitti, ja jatkoi sitten fiktioelokuvilla sekä televisiosarjalla, eli on ollut kiinnostunut Helsingistä sen kaikista kulmista ja on ollut tekijänä herkimmillään, ehkä enimmäin oma itsensä, tämän teeman parissa. Synteesissä ihmisen ja hänen kaupunkinsa välillä on merkitsevää tunteellista painoa.

Jörn Donnerin käsikirjoittamaa ja ohjaamaa elokuvaa "Täällä alkaa seikkailu" kuvattiin 1965 monissa Helsingin tutuissa paikoissa. Kauppatorin kohtauksessa näyttelivät ruotsalainen Harriet Andersson ja suomenruotsalainen Göran Cederberg.

Leningrad Cowboys -yhtyeen ja Puna-armeijan kuoron konsertti Total Balalaika Show Senaattorilla Helsinki-päivänä 1993. "Parodia ja syvä tunne sekä aito unelma kohtasivat tummenevassa kesäkuun illassa", Peter von Bagh kuvaa 70 000 ihmisen ikimuistoista kohtaamista. (Kuva edellisellä aukeamalla)

2

Heleämmin Helsingistä ovat kertoneet iskelmät. Koko suomalaisella iskelmällä on selvä Helsinkiin assioituva syntyhetkensä, kesäkuu 1926: s/s Andanian tulo Helsinkiin ja sitä seurannut amerikansuomalaisen muusikoiden useita viikkoja kestänyt esiintyminen. Tulevaisuuden solistitähdet ja orkesterinjohtajat istuivat tiiviisti Opriksella eli Ruotsalaisen teatterin kyljessä sijaitsevassa Oopperakellarissa, eikä hetken kuluttua ollut jälkeäkään siitä lapsenuuskosta että suomalaisen kevyen musiikin kohtalonyhteys olisi saksalaisessa, marssityyppisessä poljennossa.

Kupletin jatko saa 90-luvun kaupunkilaisuutemme näyttämään kovin tyypistyneeltä. Kaupungin ravintoloissa oli kymmeniä isoja orkestereita, niiden taso ilmeisesti aivan mannermainen, ohjelmisto osittain hyvinkin jazzvoittoista. Noususuhdanteen lähtökohtana

oli toki ollut muuan aikakauden omituisuus: kielto-laki, ”kovan teen” aikakausi, joka teki ravintoloista äveriäitä. Orkesterinimetkin olivat eksoottisia aivan kuin ei oltaisi Suomen kamaralla lainkaan: Adonal, Aloma, Amarillo, Black Devils, Bolero, Bomba, Carnaval, Corona, Cosmopolite, Dallapé, Fennia, Frisco, Hannoy, Havanna, Himalaja, Janeiro, Jazz-Jazz, Maskerad, Metropol, Milano, Pagod, Rainbow, Ramblers, Savoy, Tokio, Tsing-Tun, Zanzibar... Muusikot muistetaan vieläkin hyvin: Malmsténin veljesten lisäksi Kullervo Linna, Klaus Salmi, Tommy Tuomikoski, Eino Katajavuori, Kauko Käyhkö sekä Bruno Laakko, jälleen amerikansuomalainen.

Per-Fredrik ”Pelle” Lindholmin orkesteri ravintola Fregatissa 1928. Ravintola oli avattu vuotta aikaisemmin. Muusikoista on tunnistettu Harry Bergström, haitari ja Klaus Salmi, sello.

A. Pietinen / Helsingin kaupunginmuseo

Eric Sundström / Helsingin kaupunginmuseo

Dallapé-opiston orkesteri kymmenvuotisjuhla-kuvassa joulukuussa 1938, johtajana Helge Pahlman.

Sotien jälkeen big band -aikakausi oli peruuttamattomasti ohi, vaikka uskaliaista yritystä vielä esiintyikin. Filmillä näistä sankariajoista on tallella kovin vähän. Malmsténien kuvatut katkelmat ovat hempeitä iskelmiä. Itse asiassa myös levyt antavat orkesterien ohjelmistosta kapean ja osittain jopa vääristävän käsityksen. Muistan hakeneeni big band -aikaa käsittelevään pienen tv-ohjelmaani jazzvoittoista katkelmaa, enkä löytänyt kuin minuutin verran *Viidakkolaulusta*.

Mutta mitäpä vikaa iskelmässäkään olisi. Tapio Rautavaara, jonka oma läsnäolo liittyy Helsingin lähiympäristöihin eli Oulunkylään, vieroksui sitä kuitenkin ja käytti mielellään sanaa ”hetkelmä”. Se on hyvä oivallus. Mitä muuta on Olavi Virran 1944 levyttämä ylistys toukokuuisen Helsingin leudoille illoille, Esplanadille jossa ”Godzinsky Straussinkin voittaa” ja ”voi nähdä vielä Leif Wagerin...” Iskelmiin on tarttunut helsinkiläisyyden aromi ja joku tarkasti tietty hetki, ja hetkeen liittyvä kadonneen ajan mysteeri. Mutta niis-

sä on myös laveat siveltimenvetonsa. Varsinkin perushelsinkiläinen Georg Malmstén on lauluissaan antanut paikoille, puistoille ja merellisyydelle ihailtavan ilmavan tulkinnan. Hetkelmä-sana tulee mieleen siksi että Malmsténin suuri aika liittyy – ennen hänen sotaajan fantastisia levytyksiään – ensimmäisen tasavallan puolelle. Se on ”korvamerkitty” siihen aikaan, ja tavallaan yhä korvaamattomampi tämän vuoksi: konkreettinen ja toisaalta ”hetkellinen”, ja paradoksaalisesti juuri tämän vuoksi olemukseltaan ajaton.

Myöhempien aikojen helsinkiläisyyden korkea veisu on tietysti Hurriganes-yhtyeen *Get On*, Stadin Arskan – Arvo Turtiaisen – slangirunojen sukulaisteos tilanteessa, jossa peruskieli on vinksahtanut he-salaismurteesta joksikin väljästi englantia muistuttavaksi puheenparreksi. Kultilevytyksen synnyn tarina on kertomisen arvoinen. LP-kokonaisuudesta puuttui useita minuutteja, ja niin päätettiin tehdä vielä yksi kappale, sen enempiä suunnittelematta. Muiden kappaleiden englantilaiset sanat oli kirjoitettu etukäteen, mutta nyt oltiin tilanteessa, jossa vain summittaisesti englantia taitava Remu Aaltonen heitti pesään sanoja, tai ei oikeastaan niitäkään vaan pikemmin sanojen

kuuloisia ääniteitä. Tulos on unohtumaton kuvaelma Helsingin dynaamisesta jyskeestä – voittamattomuudesta! – suhteessa ”muuhun maailmaan”.

Musiikin painokkaat hetket ovat aina erottamattomat paikoista: Mäyränkolo on jazzklubijatuksen alku, Kulttuuritalon upeat jazzkonsertit.

3

Muitakin Helsingin olemuksesta kiinnostuneita elokuvantekijöitä varmaan on ollut, mutta luotan nopean vaistonvaraisen muistikuvan tekniikkaan ja luettele aivan ensiksi mieleen tulleet: Erkki Karu, Valentin Vaala, Matti Kassila, Jörn Donner, Risto Jarva, Kaurismäet. 1910-luvun kaikki näytelmäelokuvat ovat kadonneet, joten fiktion jännitteet ja niihin liittyvä pää-

sylippu keskelle asumista ja elämäntapaa joudutaan rakentelemaan muita teitä. Menetys on korvaamaton.

1920-luvun kaupunkilaiset kosketukset ovat ikäänkuin alustavia. *Suvisen sadun* (1925) arvioitiin heijastavan ”Karun lukkarinrakkautta helsinkiläisiä kulttuuripiirejä kohtaan” ja kerrottiin että ”kunnioituksesta henkilöluetteloon haalimiaan ’kulttuurinimiä’ kohtaan Karu antoi jokaisen tehdä, mitä halusi”. Ni-

Oy Suomen Filmitöiden elokuva ”Pekka ja Pätkä kesälaitumella” on vuodelta 1953. Maallemuuton kohtausta valmistellaan kuorma-auton lavalla. Kameran edessä Olavi Virta kitaroiteen, Masa Niemi ja Esa Pakarinen. Lavan laitaan nojaa ohjaaja Armand Lohikoski. Kameran takana kuvaaja Kauno Laine.

Suomen Elokuva-arkisto

mimerkki Roy – elokuvan Helsinkiä kymmenet keran lavastanut taiteilija – kirjoitti myöhemmin:

”Suvisen sadun Volmar Neiron salanimen taakse piiloutui aikanaan eräs tunnettu kulttuuripersonallisuus ja makutuomari, joka, jos kukaan, osasi antaa oikean vastauksen kysymykselle, voiko herrasmies käyttää ja missä tilaisuuksissa housuja, jonka toinen lahje jostakin odottamattomasta syystä on siirtynyt muistojen joukkoon.”

Erityinen säväys syntyi 30-luvun alussa, kun elokuvan ja populaarimusiikin voimat yhdistyivät. Äänielokuvan ensimmäinen suuri tähti, ja suurin suomalainen musikaalitähti ylipäätään, oli tietysti Georg Malmstén, jonka läsnäolon kautta *Meidän poikamme merellä* (1933), Erkki Karun kaiken muun kuin musiikin ja kaupunkikuvan kannalta melkein kökö ohjaus, muodostuu muistettavaksi elämykseksi. Siinä ja sen lauluissa on määritelty Helsingin merellisyyttä, kenenkään ei ole siihen tarvinnut lisätä yhtään mitään. Eugen Malmstén on yhtä lailla tai enemmänkin perusstadilainen. Hän oli veljensä jälkeen 30-luvun eniten levyttänyt suomalainen levyttäjä, ja vaikka häntä nähtiin elokuvissa vain välähdyksinä, muutama kymmenen *Miehekkeen* (1936) ravintolajakson unohtumatonta sekuntia ovat yhtä kuin 30-luvun Helsinki; on toisarvoista, että kaupunkia ei edes näy tuossa jaksossa, jonka näkyä yksinkertaisesti on mahdotonta kuvitella minnekään muualle kuin Helsinkiin.

Oikeastaan vasta *Miehekkeen* ohjannut Vaala toi valkokankaalle urbaanin pääkaupunkimiljöön. Tauno Palon ja Ansa Iksen ensimmäisessä yhteisessä elokuvassa *Kaikki rakastavat* (1935) ja vielä enemmän *Vai-mokkeessa* (1936) ilmestyi valkokankaalle täysijännitteisenä moderni ja kaupunkilainen Suomi, tai kuvitelma siitä. Enteitä oli nähty jo Risto Orkon elokuvassa *Minä ja ministeri* (1934) ja myös Vaalan itsensä pikkuyhtiöille tekemissä elokuvissa, mikseipä jopa Vaalan viimeisessä mykkäelokuvassa *Laveaa tietä* (1931), jonka hän toteutti kaverinsa Teuvo Tulion, tulevan melodraaman mestarin ja ”Suomen Valentinon” (joka ensimmäisessä roolissaan oli 16-vuotias!), kanssa – nämä kaksi hyvin nuorta miestä olivat elokuvan varsinaiset ”tulenkantajat”.

4

Jos 30-luvun tyyliä sanan täsmällisimmässä mielessä etsitään, suosittelen parhaaksi lähteeksi *Miehekettä*. Kohtaukset joissa ”funkkiuksen” olemus välähtää ovat jälleen tuhattoman lyhyitä, mutta unohtumattomia yhtä kaikki. Jos taas haluaa katsastaa parhaan yleiskuvan suomalaisuudesta – maaseudun ideologia vastaan Helsinki –, kannattaa katsoa vielä kerran *Juurakon Hulda* (1938), Hella Wuolijoen kertomus, jossa tapaillaan myös naisen emansipaation aihetta.

Sama tekijäpari, Wuolijoki ja Vaala, vastasi myös vuoden 1939 kiinnostavasta teoksesta *Vihreä kulta*, jossa vastakkain ovat Lappi – sen myötä luonnon ja ekologian aiheet – ja Helsinki, Ansa taas kerran. Ja elokuvassa *Rikas tyttö* (1939) nähdään ensimmäiset filmatut välähdykset nuoresta Olavi Virrasta. Hän laulaa hempeästi (*No No*) ravintola Adlonissa – ja katsoja odottaa malttamattomana taas kerran että hänen taustallaan Rikas tyttö -elokuvassa ollut orkesteri lähtisi täyteen vauhtiin (itse asiassa siinä ei edes näy orkesteria johtanutta Bruno Laakkoa).

Matti Kassilan ensimmäinen merkittävä Helsinki-elokuva oli *Radio tekee murrin* (1951), komediallinen näky ”rikoksesta” (radioreportteri äänittää murtonsa) ja elämästä, joka on liian viistoa voidakseen olla murhenäytelmää. Kymmenkunta vuotta myöhemmin seurasi alustavien ideoitten täyttymys, Mika Waltarin *Palmu-dekkarien* pohjalta syntynyt neljän elokuvan sarja. Sen ensimmäinen eli *Komisario Palmun erehdys* (1960) on ”epookkielokuva”, koska se sijoittuu 30-luvun loppuun eli Waltarin alkuperäistekstin täsmentämään aikaan, muut elokuvat on siirretty nykyhetkeen.

Kyse on melkein pä elämäntapakritiikistä. Tapah- tumat sijoittuvat Etelä-Helsingin varakkaisiin kaupunginosiin, sen vanhanaikaisen porvariston piiriin. Sarjassa on vangittu kevyt dekadenssin tunnelma rohke- kein tyylillisin vedoin, joilla esim. juuri sarjan avauksessa ristivalotetaan ”vanhanaikaisin etuoikeuksin elävän suvun katastrofin partaalla tapahtuva elämä”. Herkulliset tyyppiluomukset ole pelkkiä taitavia karrika- tyyrejä. Henkilöiden psykologia – murhayhtälön ydin ja ratkaisun avain – piilee vankasti siinä elämäntavassa

ja luokkakulttuurissa, joka on luettavissa myös seinissä, kaduissa, kujissa, kaupunginosan mutkikkaassa ja samalla avaran anteliaassa geometriassa. Ja, jälleen Kassilan erityisen oivalluksen tuloksena, näissä samoissa elementeissä piilee myös suuren huumorin ydin tavalla, joka nostaa kaupunkikuvan osaksi jonkinlaista absoluuttisen hyväntuulen sanomaa.

Muitakin sarjallisia kokonaisuuksia on, ääripäinä vaikkapa T.J. Särkän historialliset romanssit ja toisaalta Anssi Mänttärin 80-luvulta lähtien kehittyvä kokonaisuus, jossa ihmissuhdekuvioiden tarkkuutta vastaa aina yhtäläinen oivallus kaupunginosien erityisestä luonteesta. Kaikkein laajin sarja kertyi Puupää-elokuvista, joiden suorastaan herkkä kosketus Kalliosta ja sen asujamistosta – ohjaaja Armand Lohikosken että lavastaja Aarre Koiviston ansiokas hahmotus – ei varmaankaan ole saanut sitä kiitosta mitä ansaitsee.

5

Uuden kauden aloitti sitten Mika Kaurismäen *Arvottomat* (1982): Helsinki taas pääosassa, mutta nyt hallitsevana tyylittelevän tehokkuuden, niukkuuden ja anteliaisuuden paradoksaalinen yhteisvaikutelma, joka tehoaa aivan eri tavalla kuin saman aikakauden ylyritteliäät ja pinnistetyksi lavastetut historialliset elokuvat. Oli ymmärretty, että omakaan aika ei ole valmiina annettu asia, jotain heti kameran eteen kelpavaa, ja tästä elokuvasta alkoikin kuvaaja Timo Salmisen taioitun kameran tie suomalaisen miljöön, ei vähiten helsinkiläisyyden, salattuihin merkityksiin. Aki Kaurismäen esikoinen *Rikos ja rangaistus* (1983) – jossa pietarilainen Raskolnikov oli vaihtunut Rahikaiseksi – oli jo Helsinki-elokuva, ja seuraava teos *Calamari Union* (1985) sitä aivan erityisesti.

Outo kaveriporukka (näyttelijöiksi on koottu tuon hetken ”suomirokin” kärki), Frank-nimisiä jokainen, päättää siirtyä Kalliosta Eiraan. Matka on vaikea, suurin osa hepuista menehtyy matkalla. Elokuva onkin jonkinlainen rock-sukupolven Tuntematon sotilas, jossa myös putoaa koko ajan heppua riveistä ja jossa heitetään huulta ja edetään kohti myyttistä kaupunkia. Calamari Unionin lopussa Frankeista ovat jääneet

jäljelle Petelius ja Pellonpää. He tappelevat rannalla pienestä veneestä ja saavat – väkivaltaisen välienselvittelyn jälkeen – riidan joten kuten sovituksi. Siitä leikataan pieneen paattiin ja vesille, Olavi Virran Valkovuokot alkaa soida, he ovat matkalla – Viroon...

Calamari Unionin kuvaama pääkaupungin sokkelo on runollinen näky. Myöskään Helsingin merellisyyttä ei ole tavoitettu yhtä hyvin kuin Vaalan parhaisissa töissä, Donnerin *Täällä alkaa seikkailu* -teoksessa, muutamissa Maunu Kurkvaaran elokuvissa tai Jarvan *Onnenpelissä*, jonka henkilöiden päätökset on harvinaisen taitavasti kudottu aina osaksi kaupunkia – pääosa kuuluu sille.

Monet elokuvat sisältävätkin oudon paradoksin: niiden ihmiskuvausta seuraa vaivaantuneesti, mutta jos Helsinki katsotaan päähenkilöksi, asiat vinksahavat äkkiä paikalleen. Jopa sellainen kuin ranskalaisen elokuvan paperimalleista koottu ja aivan synteettinen elokuva kuin Edvin Laineen ohjaama ja Forsmanin kuvaama *Laitakaupungin laulu* – eivät edes Tauno Palo tai Ella Eronen saa revityksi irti mitään järjellistä paperisista rooleistaan – toimii jollain hullulla tasolla, koska sen kaupunkikuva heijastaa jotain toispuoleista haavetta olla ”mannermainen”. ”Ulkomaat” eivät vielä 40-luvulla olleet todellisia, mutta mieli eli jo laajentuvissa maailmoissa.

6

Felix Forsman on 30-luvun dokumenttiin kuvannut yhden vaikuttavimmista yleiskuvista: Helsinki yläkulmasta, suurkirkon huipulta – uskonnollinen näky, liittää Suomen ja Helsingin, suuren ja kansainvälistä luokkaa olevan arkkitehtuurin ja vision, lävitse osaksi Eurooppaa. Muutenhan elokuva, kuten myös yhteiskunta, olivat vahvasti maaseutupainotteisia.

Matti Kassilan ohjaamaa ja 1961 valmistunut ”Kaasua, komisario Palmu” kuvattiin muun muassa peltikatolla Pohjoisen Rautatiekadun ja Nervanderinkadun kulmauksessa. Matti Rannin kiipeää kameroineen – parvekkeella seuraavat tilanteen kehittymistä Joel Rinne (vas.), Leo Jokela ja Tauno Söder.

Tunnetuin kaava, joka toki oli myös yleiseurooppalainen, näytti pääkaupungin synnin pesänä. Vastakun *Avoveteen*-elokuvan lahjakas nuori juoksija Yrjö Niemelä (Kullervo Kalske) palaa Helsingistä maalle, hänen lahjansa puhkeavat täyteen kukkaan ja hän voittaa kuin muutta mutkitta 10 000 metrin olympiakullan Helsingin upouudella olympiastadionilla – puoli vuotta ennen Helsingin kisoja, joiden kohtalo sinetöitiin pian *Avoveteen*-elokuvan ensi-illan jälkeen. 30.11.1939 alkoi aivan erilainen maaottelu.

Koska ajattelutapa ja elokuvan perinne oli niin maaseutupainotteinen, pääkaupunki säilyi valkokankaalla vieras elementti, ”se toinen” ja siten melkein sci-fiä. Vielä Mikko Niskasen *Lapualaismorsiamessa*, jonka heleä Helsinki on aistivoimainen toivon maisema, sydän on muualla. Peruskuva ylitse aikojen on Edvin Laineen elokuvan *Pikku Matti maailmalla* (1947) patteettinen kuva pienestä pojasta Helsingin asemarakennuksen tummaa seinää vasten. On aamuyö, pääkaupunki henkii ahdistusta, pelkoa ja vihamielisyyttä...

7

Tietyt dokumentit ovat sinänsä säilyttäviä. Lyhytkuva *Heikinkatu* (1935) näyttää Mannerheimintien monttuna, taas kerran mutta tavalla joka tekee tallennuksesta yhden parhaista ”ikuisen Helsingin” peilikuvista. Kuvajaksot tiettyjen kulmien – Postitalon rakentaminen niinikään 30-luvulla – sisältää vahvoja tunnelauksia, katoamisen kuvat taas syvää surua. Vuonna 1965 valmistunut Martti Saarikiven ohjaama dokumentaari kuvaa Kino-Palatsin purkamista: jos kuvassa voi välkehtiä kyyneliä, siinä ne ovat. Paljon ei lohduta edes nyt että tilalle saatiin Alvar Aaltoa.

Helsingin tervehdys kahdeksalle muulle vuoden 2000 kulttuurikaupungille oli lasinen ääni-valoteos ”Kide”. Ne olivat sata päivää lainassa ja palasivat Helsinkiin. Kiteen alkuidean keksivät arkkitehdit Kari Leppänen ja Peter Butterin.

Pitkäsilta voi ilmeeltään olla joskus hyvinkin runollinen. Sen osana on ollut jakaa ja yhdistää porvarillinen kaupunki ja työväestön kaupunki.

Matti Tiiri

Rautatieaseman lisäksi Senaatintori ja Kauppatori ovat ikuisen helsinkiläisyyden etuoikeutettuja kokoa- via paikkoja, joista elokuva – kenenkään suunnittele- matta, ja paikkojen kollektiivisen tunnelatauksen vuoksi – on tavallaan jatkuvasti esittänyt väliaikamer- kintöjä: Esplanadi, Kauppatori, jossa otetuissa kuvissa on yleensä aurinkoa paikan yleisen olemuksen henges- sä, mutta kerran syvää uhkaa ja tragediaa: punavan- kien vaellus – 17 sekuntia tuskaa, ihmiskasvoja joista monella oli elinaikaa vain hetki.

Vahvimmin on varmasti ladattu Senaatintori, his- torian aivan ainutlaatuinen läpileikkaus. Muuan mer- killinen kollektiivisen täyttymyksen hetki elettiin 12.6.1993. Jättilavalla oli kaksi kokoonpanoa: puna- armeijan kuoro ja ”maailman huonoin rock’n roll -bändi” Leningrad Cowboys. Pienen marginaalivalti- on rupuinen rokkibändi ja suurvallan mahdin – soti- laallisen ja korkeataiteellisen – symbolina vuosikym- menet toiminut kuoro, yksi maailman parhaita, esiin- tyivät rinnakkain ja ehdottoman tasa-arvoisina kes-

kellä kauneinta Helsinkiä, sen ainutlaatuista Empi- re-keskustaa, torilla, jonka keskellä yhä seisoo tsaari Aleksanteri II:n patsas. Parodia ja syvä tunne sekä aito unelma kohtasivat tummenevassa kesäkuun illassa.

Kaikki oli vain leikkiä, mutta yhtäkkiä taas vaka- vaa: rock’n rollin ja balalaikkamusiikin kohtaamises- sa toteutui hyvin käsinkosketeltavasti ”rauhanomai- sen rinnakkaiselon” historiallinen momentti. ”Suuren naurun” – suhteessa kylmän sodan mielettömyyteen, suhteessa kunniamerkkeihin ja kaikkeen turhuuteen – kokivat kaikki, jotka joutuivat tapahtuman virtapii- riin. Paikalla oli 70 000 ihmistä, mutta väkevän ko- kemuksen aisti sellainenkin joka sattui näkemään ta- pahtumasta ulkomailla puolen minuutin uutisväläh- dyksen. Siinä piirtyi esiin taas kerran, nyt uudessa yh- teydessä, Helsingin tuttu profiili, joka *Kremlin kirjeen* tapaisissa Hollywood-elokuvissa oli vuosikymmenien ajan tuurannut Pietaria. Tämäkin täsmällinen identi- teetti Helsingin kaupunkikuvalla näet on: ”pysähty- neisyyden aika” tiivistyi useissa elokuvissa (*Miljoonan dollarin aivot, Telefon, Punaiset, Valkeat yöt*) meidän kannaltamme ehkä jopa noloon ristikuvaan jossa Hel- sinki oli jähmettynyt ”näyttelemään Leningradia”. Ja kun amerikkalaiset turistit sitten menivät Leningra- diin, he eivät heti ”uskoneet” sitä; heidän olivat eloku- vissa aina nähneet vain kuvia Helsingistä.

8

Valkokankaan haavekuva liikkuu kuin kauniin unen tuntumassa. Elokuvat tekevät mahdolliseksi vaelluksen lävitse vuosikymmenien: tämän kadunkulman ennen kuin se katosi, tuon talon ennen kuin se purettiin... Elo- kuva tallentaa katujen, kulmien ja rakennuksien ikui- suuden ylitse niiden kulloistenkin ajallisten ilmentymi- en – ikuisuuden nykyisyydessä. Sellainen, eikä elokuvan ja uskonnon yhteyksiin ole viitattu suotta, ilmentyy var- maan parhaiten kaupungin ja kaupunkikuvan kautta.

Uskon siis tietäväni, missä on todellisin Helsinki. Se on vain valkokankaalla. Se on myös minun kaupunkini ainakin enemmän kuin se reaali-Helsinki, johon ylläpi- dän hyvin heitteleviä tunnesiteitä. Onhan elokuvassa nä- kyvä ylitodellinen kaupunki kiistattomasti helpompi ja myös selkeämpi kuin ns. todellisuudessa – ja niinmuo- doin myös todellisempi. Menneisyys kohtaa valkokan- kaalla tulevaisuuden: unelman ja utopian parhaasta kau- pungista. Jos ihminen harkitsemattomuuttaan tuhoaa, purkaa tai hairahtuu, elokuva palauttaa kaupunkikuvan unenomaiseen alkutilaansa. Valkokankaalla välkehtii kaikkien aikojen Helsinki, sen ajalliset ilmentymät, pai- kat kuin sarjana ristikuvia muistimme sydämessä. Kuvat eivät kerro vain sitä mitä on ollut, vaan niihin sisältyy aina myös kysymys: mitä kaupunkimme voisi olla?

Leevi Korkkula

Peter von Bagh

on elokuvan historian professori Taideteollisessa kor- keakoulussa vuodesta 2000. Hän on julkaissut pari- kymmentä kirjaa elokuva-alalta ja lukemattoman mää- rän artikkeleita. von Bagh on toiminut Filmihullu-leh- den päätoimittajana, elokuvaohjaajana, tehnyt pitkän uran radiossa ja televisiossa. Hän on myös toiminut Suomen elokuva-arkiston johtajana ja ohjelmien suun- nittelijana sekä Sodankylän elokuvajuhlien johtajana.

Martti Huhtamäki:

Olympian henki

Uusi Suometar, edesmennyt porvarillinen sanomalehtemme, oli ensimmäinen pääkaupungin urheiluelämän ansiokas seuraaja ja innostaja heti Kotikielen Seuran keksittyä sanan urheilu vuonna 1886. Urheilu sivuutti tuolloin sanat uljas, reippaus, kisa, kiisto ja taisto.

Urheilu-sana jouduttiin keksimään kaksi kertaa

Helsingiläinen urheilu oli ollut paikallista, yliopistopiireissä harrastettua vapaaehtoista voimistelua jo 1830-luvulta alkaen italialaisen valmentajan Joachim Ottan opastamana. Sellaisena se pysyikin yli puoli vuosisataa, kunnes liikuntakasvatus tuli pakolliseksi Helsingin yliopistossa miehille 1882 ja naisille kahta vuotta myöhemmin. Koululaitoksen ohjelmassa voimistelu oli jo vuodesta 1843, mutta kun välineitä ei ollut, pakollistaminen tapahtui vasta vuonna 1872, melko varhain siis kaikesta huolimatta.

Uuden Suomettaren nimimerkki Matti kantoi huolta erityisesti siitä, että ulkomaiset voimamiehet nöyryyttivät suomalaisia sirkusmittelöissä. Göteborgilainen teurastaja Gustafsson, puolalaiset Pytlasinski ja Zbyszko sekä virolaiset Lurich ja Aberg olivat näitä suomalaisten nitistäjiä useimmiten Hesperian kentällä, nykyisen Finlandia-talon maisemassa.

”Kukapa ei tahtoisi saavuttaa sitä kunniaa, että sekä kaikissa sanomalehdissä että juhlamaljojen ääressä ja eläköön-huudoin raikuessa julistettaisiin suomalainen Pytlasinkin voittajaksi. Mutta kun tuollainen laakeri riippuu sangen korkealla, ajaa täyttymys nuoret miehemme reuhumaan ja hikoilemaan, jopa nyrjäyttämään jäseniään ja katkomaan solisluitaan. Semmoinen on se ”johtava aate”, joka meidän pääkaupunkilaisten mielet tällä hetkellä täyttää.” Ei ihme, että sekä yliopistoissa että kaduilla paini ja muukin voimainkoettelu oli suurta muotia.

Myöhemmin esiin astui nyrkkeily, jonka suurimmiksi helsinkiläisiksi nimiksi kohosivat maailmanmaineeseen nousseet Euroopan-mestarit Gunnar Bärlund

Luistelijoita kahvilla Pohjoissataman luistinradalla. Talvinen näkymä vuodelta 1906.

F.A. Hjertzell / Helsingin kaupunginmuseo

Helsingin kaupunginmuseo

ja Elis Ask, joista ”GeeBee” on jo veistetty patsaaksi kotikulmilleen Vallilaan.

Vuosi 1886 oli urheilun läpimurtovuosi Helsingissä laajalla rintamalla. Maisterien Mauritz Waenerbergin ja Gustaf Hedströmin vuonna 1875 perustama Turnföreningen (vuodesta 1882 Helsingfors Gymnastikklubb) rohkeni järjestää kansainväliseen tyyliin avoimet voimistelujuhlat tuona merkkipuonna. Seuraavana päivänä kilvoiteltiin kuulantönnössä, korkeushypyssä, pituushypyssä ja painojen nostamisessa.

Jo keväällä oli Katajanokan pohjoiskärjessä järjestetty ensimmäiset mäkihyppykilpailut ja 17 kilometrin tasamaahiihto. Hyppyyri oli 120 sentin korkuinen eikä rakennelmasta monikaan kaatumatta selviytynyt. Yleisöä oli tuhansia ja 44 osanottajaa tuli Kuopiota, Oulua ja Suojärveä myöten. Hiihtokilpailun voitti lammilainen metsänvartija nimeltään A. Värynen. Kaunis kevät jatkui luistinseura HSK:n kauno- ja pikaluistelukilpailuilla Pohjoisrannassa. Sen perinnön parhaaksi vaalijaksi nousi 1920-luvulla luistelukuningas Clas Thunberg, jääkenttien Nurmi.

Suureen suosioon kertaheitolla nousseet tapahtumat uusiutuivat vuosittain, vaikka oli myös talvia, jolloin oli puutetta lumesta eivätkä jäätkeään kantaneet.

Mäkihyppykilpailut Katajanokalla 1887.

Murtomaahiihto omaksuttiin vasta 1900-luvun alusta norjalaislajina.

Yhä toimivista helsinkiläisistä urheiluseuroista ykkönen on Ponnistus. Seuran voimahahmot olivat panemassa alkuun vuonna 1902 paroni de Coubertinilta lupaa kysymättä ”pohjoismaiset talviolympialaiset”.

Osanottajia tuli Ruotsista, Venäjältä ja Norjasta. Lajeista nousivat suurimpaan suosioon mäenlasku, hiihto, luistelu, jääpalloulu ja kilpa-ajo hevosilla. Myös kelkkailu herätti huomiota, etenkin kun kelkat viiletivät huimaa vauhtia Tähtitorninmäeltä Kasarmintorille ja hiukan vähäisempää vauhtia Kalliossa, Eläintarhan kallioilla ja Kaisaniemessä. Laskijat olivat sekä lapsia että aikuisia. Tästä ”olympiaperinteestä” jäivät pitkäksi aikaa pysyviksi hevoskilpailut ja huviajot Sörnäisten ja Korkeasaaren välisellä jäällä.

Yhteenvetona 1800-luvun ja erityisesti sen loppuvuosien urheilusta on syytä kertoa, että mainittujen urheilumuotojen lisäksi merkittävää jälkeä olivat jo jättäneet purjehtijat, ensimmäisenä jo 1861 perustettu Nyländska Jaktklubben ja sen varakas jäsenistö. Uin-

nin pani alulle Helsingin Uimaseura, joka vuodesta 1887 lähtien oli antanut uimaopetusta Ursinin uimailaitoksella. Vuoteen 1910 mennessä sen jäsenmäärä oli kohonnut yli kolmen tuhannen. Suuren innostuksen lisääjänä oli pitkään myöhemminkin uinnissa vaikuttanut ylioppilas Toivo Aro. Hän voitti suorissa kerroshypyissä 1905 epävirallisen maailmanmestaruuden pelkällä kesäharjoittelulla. Yrjönkadun uimahalli valmistui ensimmäisenä silloiset kansainväliset mitat täyttäneenä vasta 1928 suuressa määrin maisteri Toivo Aron vaikutuksesta.

Myös soutu ja ammunta olivat jo 1800-luvun loppupuolen lajeja. Siinäpä ne sitten olivatkin.

Kun tamperelainen Verner Järvinen (kiekonheitto) ja helsinkiläinen Verner Weckman ja (paini) voittivat 1906 Ateenan ns. väliolympialaisissa kultamitalin, Suomesta ja ensisijaisesti Helsingistä sekä Viipurista muodostui kansainvälisten urheilutapahtumien näyttämö. Viidennettoista olympiakisat Helsingissä 1952 ja monet jättiläismäiset tapahtumat niiden jälkeen ovat luoneet Helsingin maineen parhaana urheilun suur tapahtumien järjestäjänä. Soulissa kesällä 1999 järjestetty äänestys vuoden 2006 talviolympiakisoista päätti kuitenkin vuosituhannen tappiomielialaan, sillä kisat otti Torino ja Helsinki-Lillehammer-Espoo-Lahti -akseli jäi nuolemaan haavojaan.

Seuraavaa hakemusta saatetaan joutua odottamaan pitkään.

Kun urheilumme isä Ivar Wilskman ja naisvoimistelumme suunnannäyttäjä Elin Kallio olivat tehtävänsä tehneet ja jättäneet helsinkiläisen ja suomalaisen liikunnan ja urheilun hyville oraille, itsenäisyystaistelu nousi niin keskeiseen asemaan, että urheilu jäi vuosiksi taka-alalle. Taka-alalla se tosin oli ollut Helsingin historiassa aikaisemminkin ainakin siitä päätellen, että kaupunkimme pätevää ja mielenkiintoista historiasarjaa oli kirjoitettu ja kuvitettu jo 3371 sivua ennen kuin ensimmäisen kerran mainittiin sana liikuntakasvatus. Nykyisessä tiedonvälityksen maailmassa ei tarvitse noin pitkään odottaa urheilun kuvia eikä otsikoita.

Vuosisadan vaihteen työtä ryhtyi jatkamaan eri urheilumuotoja siipiensä suojaan haalinut Suomen Voi-

mistelu- ja Urheiluliitto (SVUL), sittemmin Suomen Valtakunnan Urheiluliitto.

Olympiatoiminta ja kansainvälisiin kisoihin osallistuminen jäi SVUL:n harteille. Keskeinen vaikuttaja oli kaikilla urheilun alueilla Pihtiputaalta Helsinkiin muuttanut nuorukainen, ylioppilas Lauri Pihkala. Hän urheili itse, juoksi keskimatkoja ja hyppäsi korkeutta sekä Lontoon 1908 että Tukholman 1912 olympialaisissa, teki vuosikymmenien ajan tärkeimmät selostukset Suomen Urheilulehteen ja useisiin päivälehtiin sitten kun vihdoinkin taas alkoivat kiinnostua urheilusta, kehitti pesäpalloillun, johti suojeluskuntien urheilutoimintaa, ideoi uusia tapahtumia erityisesti kaikille kansalaisille tarkoitettuja kunnan kokenuksia, Tahkon hiihto Uudellamaalla ja Pirkan hiihto Satakunnasta Hämeeseen.

Hän kirjoitti kirjoja ja hänestä kirjoitettiin kirjoja. Viimeiseksi yritykseksi jäi salamapallo-nimisen pelin kehittäminen. Hanke jäi kesken, mutta sekin saattaa nousta mainion, väkivallattoman perusideansa ansiosta joskus vielä kukoistukseen. Elinvoimaa Tahko Pihkala ammensi myös toisen voimahahmon Urho Kekosen vastustamisesta. Aina ei edes kiistelyn aihe ollut selvillä kummallekaan.

Kun Mikonkadun asustekauppias ja sekä juoksemalla että pörssissä rikastunut vuosisadan urheilija Paavo Nurmi sai toisen Turusta Helsinkiin asettuneen suurmiehen Wäinö Aaltosen veistämän patsaan Olympiastadionin edustalle, Lauri ”Tahko” Pihkala ottaa kompassistaan suuntaa hiukan sivummalla, met-sän siimeksessä.

Siinä on oivallista symboliikkaa, jonka läheisyydessä, maineikkaan Messuhallin eli nykyisen Töölön kisahallin kupeessa nelinkertaisen kultamitalijuoksimme, myrskyläläisen kansanedustajan Lasse Virenin kuivakas juoksijahahmo sovittelee askeleitaan vie-

Eläintarhan urheilukenttä oli 1920-luvulla yleisurheilun maailmanennätysnäyttämö. Pääosassa oli useimmiten yhdeksän olympiamitalin voittaja Paavo Nurmi. R. Roosin valokuva on 20-luvun puolivälistä.

Eläintarhanajo, autojen ja moottoripyörien suurtapahtuma, keräsi parhaimmillaan 90 000 katsojaa Helsingin sydämeen, kunnes vauhti ja vaarallisuus kasvoivat ja kuolonkolarit lopettivat äitienpäivän kansanjuhlan 1963. A. Pietisen ottama kuva on 1930-luvulta.

lä ikään kuin suomalaisen urheilun kahden suurimman miehen seuraan.

Urheilumme lajivalikoima pysyi melko suppeana aina toiseen maailmansotaan asti. Jo 1800-luvulla esiintyneet urheilumuodot pitivät pintansa ja esimerkiksi olympiamenestyksemme nojasi yleisurheiluun ja painiin, hiihtoon ja pikaluisteluun.

Vuosituhanen vaihteen suurajat jääkiekkoilu ja jalkapalloilu ovat ottaneet otteen myös urheilupaikkojen rakentamisessa. Uimahallit ehtivät edelle, mutta ne rakennettiin ensisijaisesti käyttäjien tarpeisiin. Jääkiekkoilun ja jalkapalloilun stadionit ja arenat ottavat huomioon ennen muuta valtavasti varsinkin jääkiekkoilussa lisääntyneet katsojien ja kannattajien joukot.

Helsingin mäkihyppykulttuuri oli pitkään vireämpää kuin missään muualla Suomessa. Eri puolilla kaupunkia oli kymmenkunta mäkeä Alppilaa, Herttoniemeä, Pukinmäkeä ja aivan kaupungin nykyistä keskustaa myöten. Kun yhtään suurta, kansainvälisesti kasvaneita vaatimuksia palvelevaa mäkeä ei saatu muutamista yrityksistä huolimatta aikaan, jäljelle jäi ikään kuin museomäeksi Herttoniemi, joka ei tyydytä lajissa vaadittavaa huimapäisyyttä.

Olisi voinut kuvitella, että rakentamisen hurmassa suunnistus, Lauri Pihkalan kehittämä suojeluskuntalaislaji olisi kokenut mäkihyppyn kohtalon. Niin ei kuitenkaan käynyt. Iltarastit tulivat pelastajiksi Helsingin pitkäaikaisen liikuntatoimen johtajan Esko Palmion rakentajilta saaman torjuntavoiton ansiosta. Keskuspuistossa voivat koululaiset juosta kartta ja kompassi kädessä ja jos sille tulee jonkun maariankämmejän tai pikkuötökän suojelutarpeen vuoksi stoppi, suunnistus siirtyy kadulle. Kaupunkisuunnistuksessa kilpaillaan jo maailmancupissa eri puolilla tätä kutistuvaa palloa.

Merkittävä tapahtuma helsinkiläisten ja monen muunkin elämässä oli vuosittainen Eläintarhanajo. Eläintarhan urheilukenttää, yleisurheilumme ensimmäistä maailmanennätysten näyttämöä, kiertäneellä katuradalla autot ja moottoripyörät kiisivät Äitienpäivisin sellaista vauhtia, että katsojaluvut nousivat yli 90 000:n. 1960-luvun alussa ajot jouduttiin lopettamaan kuolonkolareiden johdosta. Raine Lampinen ja Curt Lincoln

olivat kuitenkin jo luoneet kasvualustan suomalaisen moottoriurheilun tuleville maailmanmestareille, Timo Mäkiselle, Jarno Saariselle, Keke Rosbergille, Juha Kankkuselle, Tommi Mäkiselle, Mika Häkkiselle ja monelle muulle.

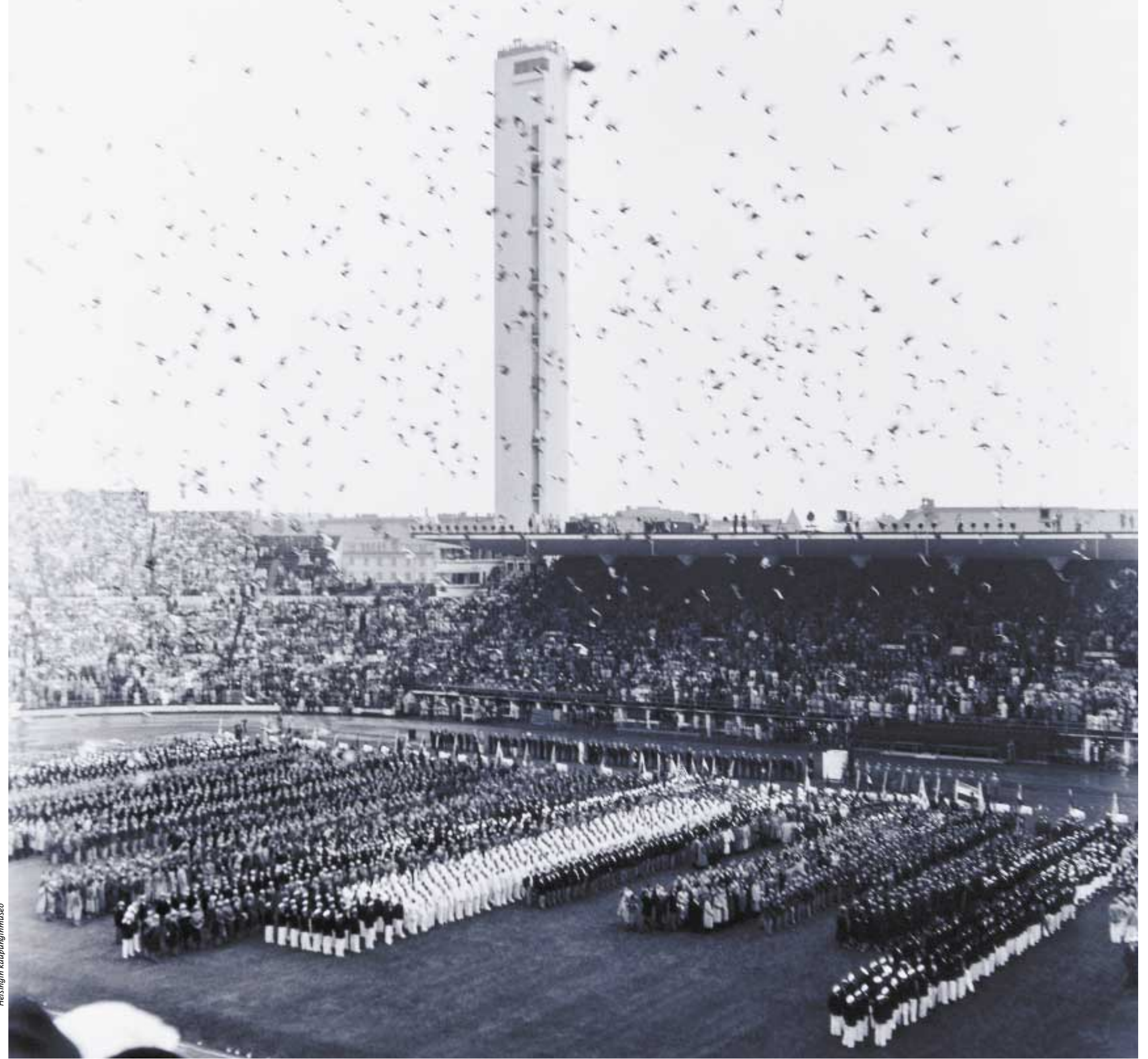
Vuosituhaten viimeiset vuoden parhaan urheilijan valinnat kohdistuivatkin Mika Häkkiseen, vaikka vielä 1982 Rosbergin MM-vuonna jouduttiin ensin ratkaisemaan kysymys, onko moottoreiden avulla liikkuminen yleensäkin urheilua. Se keskustelu on nyt ohi, vaikka sana urheilu jouduttiin näin ikään kuin keksimään uudestaan.

Antwerpenin, Pariisin, Amsterdamin, Los Angelesin (1932) ja Berliinin olympiakisojen antamin sykkäysin ja kansallistunteitten kohotessa muuallakin kuin Suomessa ennustettu toinen maailmansota sitten alkoi. Välirauhan aikana Olympiastadionilla, jonka vuoden 1940 kisat jäivät ensin Tokiossa ja Helsingissä pitämättä, järjestettiin yleisurheilun kolmimaaoittelu Suomi-Ruotsi-Saksa ikään kuin menetettyjen olympiakisojen korvikkeena. Olin paikalla isäni sylissä täpötäydessä pohjoiskaarteessa. Näin Rudolf Harbigin upean juoksun ja Verner Järvisen pojan Matti Järvisen heittävän keihästä aivan edessämme. Tuntui kuin ikuinen rauha olisi palautunut.

Pian kuitenkin urheilutuloksia kuultiin vain Pekka Tiilikaisen radio-ohjelmissa. Karhumäen suunnalla ja Äänisjärven rannalla oli aikaa myös urheilla. Helsinki kuitenkin sai sodan takia kerran menettämänsä olympialaiset.

Alettiin maksaa sotakorvauksia viemällä rakennustarvikkeita, koneita ja laitteita Vainikkalasta rajan toiselle puolelle. Silti rakennettiin myös itselle, Teknillisen korkeakoulun kampusta itäeurooppalaisille urheilijoille Otaniemeen, olympiakylää länsimaille Käpylään ja viimeistellä naisurheilijoita varten Sairaanhoidajaopistoa Töölöön.

Yksi Helsingin historian ikimuistettavia hetkiä olivat olympialaisten avajaiset lauantaina 19. heinäkuuta 1952. Kaksi ja puolituhatta kyyhkyä on juuri laskettu lentoon symboloimaan rauhaa.

Helsingin kaupunginmuseo

Oli SVUL:n suurkisat 1947 ja jo vuotta ennen niitä ensimmäisen maailmansodan mainingeissa syntyneen TUL:n liittojuhlat sekä muun muassa pikaluistelun maailmanmestaruuskilpailuja. Helsinki eli, vaikka hiekkapusseilla kalauteltiinkin ihmisiä tajuttomiksi pikkurahan puutteessa.

Olympiakisat oli suuri menestys. Pesäpalloilun Itä-Länsi-pyhätössä, Hesperian kisapuistossa myytiin ensimmäisen kerran coca-colaa aivan samoin Moskovan olympiakisoissa 28 vuotta myöhemmin ensimmäisen kerran Neuvostoliitossa pepsi-colaa.

Avajaisissa satoi ja se hävetti suomalaisia, samoin kuin se että järjestelytoimikunnan puheenjohtaja ja Helsingin kisahankkeen keskeisin ja innokkain vaikuttaja Erik von Frenckell joutui taluttamaan avajaisjuhlaa häirinneen länsisaksalaisen rauhanenkelin Barbara Rotbraut-Pleyerin, jolla von Frenckellin tapaan oli tarkoitus julistaa omaa sanomaansa kaikille kansoille.

Se, että Helsingin olympiajulisteissa oli kuvattuna ammattilaiseksi 1932 julistetun Paavo Nurmen patas teki ymmärrettäväksi sen, että olympiasoihdun toi komealla askeleellaan näiden silloin vielä amatöörikinä pidettyjen juhlien avajaisiin Paavo Nurmi.

Näyttävä tehtävä oli annettu myös Nurmea kahdeksan vuotta vanhemmalle Hannes Kolehmaiselle, 63, joka Tukholmassa 1912 oli juossut Suomen maailmankartalle. Tai oikeastaan sen oli tehnyt kävelyään hidastamalla noiden kisojen avajaisissa koko joukkueemme, joka jättäytyi isäntämaastaan Venäjältä ja joku sieppasi epämääräisen viirin ensimmäisen suomalaismarssijan käteen. Hymyilevä Hannes, jolle Nurmi sittemmin järjesti urheiluvälinemyymälän Kaisaniemenkadulta, sai kunnian sytyttää olympiatulen 72 metriä korkeaan torniin. Soihdun juoksuttivat hänelle jyrkkiä portaita pitkin Martti Laitinen (jalkapalloilu, Ponnistus), Åke Forsberg (jalkapalloilu, KIF), Onni Sallinen (pesäpallolu, TMP) ja Lauri Lehtinen (jalkapalloilu, HJK).

Kiihkeimpänä kisa-aikana järjestelykomitean palkkalisioissa oli 654 henkilöä, mutta itse olympiavuoden ajan tultiin toimeen 166 mitätöntä palkkaa saavan järjestäjän ja tuhansien vapaaehtoisten voimin. Ava-

Helsingin kaupunginmuseo

TUL:n ja SVUL:n liittojuhlat kokosivat suomalaisia ja kansainvälisiä urheilijoita heti toisen maailmansodan jälkeen Olympiastadionille. Tapio Rautavaara –keihäänheiton olympiavoittaja Lontoossa 1948 – näppäilee banjoaan TUL:n liittojuhlilla 1946.

jaismarssiin osallistui 5469 urheilijaa ja heidän johtajaansa, valmentajaansa ja hierojaansa.

Majoitustiloja oli olympiakylässä, Otaniemessä, naisten kylässä, Ruskeasuolla (ratsastajat), Santahaminassa (purjehtijat) ja Hämeenlinnassa (nykyaikaiset viisiottelijat) varattu 7500 osanottajalle.

Kiinan joukkue myöhästyi kisoista matkustaessaan junalla Neuvostoliiton halki. Heille järjestettiin muutama näytösottelu, muun muassa koripalloilussa ja jalkapalloilussa, muiden osanottajien jo poistuttua kisoista kotiin.

Toimitsijoita kisoissa oli 1863, joista naisia 169. Pääsylippuja myytiin hiukan yli miljoona, josta Olympiastadionin osuus (seremoniat, yleisurheilu, jalkapalloilu) yli 730 000. Tiedotusvälineitä edusti 1848 toimittajaa, radioselostajaa ja valokuvaajaa, joista kotimaisia alle 400. Televisiosopimus saatiin aikaan BBC:n

ja ranskalaisyhtiön kanssa, jotka pystyivät välittämään Hampurin kautta muutaman uutisosouden. Amerikkalainen NBC oli niinkään kiinnostunut, mutta sopimusta ei syntynyt, kun yhtiö ei olisi suostunut maksamaan oikeuksista yhtään dollaria.

Nykyisin ei des olympiaurheilu eläisi ilman televisiota eikä televisio ilman olympiaurheilua eikä urheilua yleensäkään.

Nuo viimeiset luonnolliset ja kohtuulliset olympiakisat ovat erinomaisesti järjestettyinä ja upean ja kaikkia kannustavan tunnelmansa ansiosta edelleenkin maailman urheiluväen tietoisuudessa aivan omalla paikallaan. Ne olivat Emil ja Dana Zatopekin kisat. Vaikka Suomikin sai kuusi kultamitalia, niistä yhtään ei tullut päänäyttämöllä.

Ne olivat myös poliittisesti merkittävät kisat, sillä Neuvostoliitto oli mukana ensimmäisen kerran ja kerrassaan mainiolla menestyksellä. Ne olivat myös Helsingin hengen luoneet kisat. Niiden jälkeen suurkilpailut pääkaupungissa ovat seuranneet toistaan. Valtavat yleisömäärät ovat rynnänneet yleisurheilun kaksiiin EM-kisoihin ja ensimmäisiin MM-kisoihin 1983, jääkiekkoilun maailmanmestaruuskisoihin ja useisiin muiden urheilumuotojen suuriin otteluihin Olympiastadionille ja jäähalleihin, joita Helsingillä on suurta yleisöä var-

ten nyt jo kaksi korkeatasoista, viimeisimpänä Harry ”Hjallis” Harkimon nokkeluudella ja ennakkoluulottomuudella aikaansaama Hartwall-areena, maanosamme kenties paras sisäurheilupaikka siirryttäessä vuosituhannelle 2000 ja Helsingin viettäessä eurooppalaisena kulttuurikaupunkina 450-vuotisjuhliiaan.

Helsingin olympiakisat antoivat uuden puhdin liikimain kaikille kesäkalajaille. Vuonna 2000 lajien kirjo on Suomessa ja ainakin Helsingissä aivan valtava. Maailman suurten pallopelien jälkeen perinteisten voimailulajien, nyrkkeilyn ja painin rinnalle ovat menestyksellä nousseet itämaiset taistelulajit sekä uudet ilmiöt salibandy ja liitokiekon heitto. Euroopan yhdentyessä boccia ja petanquet ovat nekin löytäneet tiensä Helsinkiin.

Siitä huolimatta jopa ennen tarkastelukauttamme syntyneillä urheilumuodoilla on yhä sijansa pääkaupungin urheiluelämässä. Kyykkää ja puhtikurraa heitellään eräillä syrjäisillä kentillä siinä missä Jukolan veljekset aikanaan Nurmijärven Palojoen kylässä.

Pääkaupungin liikuntatointa johtaa tänään Anssi Rauramo, koripalloilija ja entinen kansanedustaja. Se on oikein, sillä ensimmäisen koripallon Suomeen toi kesällä 1930 Kööpenhaminasta Vilho Nuoreva, vastikään yli 90-vuotiaana kuollut Helsingin NMKY:n tulieluinen johtaja.

Leevi Korkkula

Martti Huhtamäki

on Etelä-Suomen liikunta ja urheilun (ESLU) puheenjohtaja, kolumnisti ja urheilukirjojen tekijä. Hän on johtanut Suomen Koripalloliittoa, Tennisliittoa ja Moottoriliittoa, tuominnut muun muassa USA-Neuvostoliitto-koripallo-otteluja sekä toiminut Ilta-Sanomien päätoimittajana kymmenen vuotta.

Merete Mazzarella:

”Nog talar jag svenska också”

Nej, jag säger det inte bara å yrkets vägnar utan av övertygelse: vill man veta något om verkligheten så är litteraturen den bästakällan. Och vill man veta något om hur den svenskspråkiga befolkningen i Helsingfors – eller åtminstone den svenskspråkiga bildade klassen – har sett på sin stad så ska man läsa memoarer.

Memoarer

*Svenska Teatern,
det "konkreta svenska
rummet" vid Skillnaden.*

I kvinnoakspionjären Annie Furuhjelmns memoarer läser vi om en viss Lina Borgström som nån gång kring 1880 blev förargad när hon första gången fann adressen Mariegatan 7 utsatt under sitt namn på ett brev: "Hon tog det närapå som en personlig förolämpning, för så mycket helsingforsbo var hon, att posten visste var den skulle söka fröken Lina Borgström." För all del, det har gått hundratjugo snarare än hundra år sen dess men nog var Helsingfors en mycket liten stad ännu för hundra år sen. Uppenbart är att man redan då kunde tycka att det var bättre förr. Så här beklagar sig den kanske mest lästa av alla våra memoarförfattare – Anders Ramsay som mellan 1904 och 1907 gav ut sitt väldiga verk *Från barnår till silverhår*: "Vart man nu går mötes man av musik. Det är riktigt konstigt att utfundera något ställe där man i lugn och ro skulle få samspråka med någon vän utan att dessa evigt enahanda marscher eller valser skola ljuda i ens öron. Man kan numera knappt få sig en portion mat eller en kopp kaffe utan att den skall serveras med musik." Han suckar också över förfinskningen och den sociala nivelleringen. Nostalgiskt minns han den tid då Esplanaden var ett tillhåll för herrskapet och inte för "Det lägre folket, soldater och arbetarklassen, som nu nästan helt ockuperat dem." Hans samtida, Jac Ahrenberg – arkitekt och smått narraktig kändisgroupie – är mera drastisk när han ondgör sig över sederernas förfall på studenthuset "där folk nu i vår osympatiska demokratiska tid sticker ihjäl varandra på WC, skrånar med socialister och anarkister, rakar ned våra äldste minnen och på baler och soaréer bär sig åt som man fordom bar sig åt i hållstugor." Det är givetvis meningen att läsaren ska uppfatta att barbariet kommer sig av att studentkåren har förfinskats.

Gustaf Mattson – som var kåsör snarare än memoarförfattare, och därtill såväl kemist och lanttagsman – förundrade sig i sina I dag-kolumner i Dagens Press gång på gång över helsingforsbarnens språk. I oktober 1912 skriver han: "Jag har pläгат lyssna till barnens språk i Topeliusplanadens landtliga nejder. Där leka finska och svenska plantor om hvarandra, egentligen tvåspråkiga allihop. Jag lade i somras bl.a. märke till att uti ett stort kotteri af dylika vid högljudd räkning

regelbundet följande talserie återkom: 'Vörsta, antra, kolme, neljä, vemte, kuus.'

Finskan var i kretsen förhärskande, men detta 'vörsta, antra' uteblef sällan och fick tydligen alltid bemärkelsen af kardinaltal. Från 'kuus' följde sedan endast finska, utom – helt plötsligt – sygy (tjugo). Där var det vanligen slut och så tog det i med vörsta igen."

Nej, blandspråkigheten är inget pinfärskt fenomen i Helsingfors: den fanns redan vid en tidpunkt då ordet "finlandssvensk" knappt hade tagits i bruk. Och när Guss Mattsson konstaterar att han hört en skolelev säga: "Hör du när ja ha läst jäggan å mattan råkas vi på eftis ve Runis." Så kan man egentligen bara konstatera att uttrycket ju är helt begripligt än i dag.

Vad Esplanaden beträffar så är det uppenbart att Ramsay överdrev den proletarisering som skett. Ännu på 1910-talet hyllar den stora novellisten Runar Schildt och flera andra av de s.k. dagdrivarförfattarna Esplanaden som den gata där herrskapsynglingarna helst flanerar i hopp om att stöta ihop med varandra – eller med någon intressant ung dam, gärna med tvivelaktigt rykte. Esplanaden var i själva verket Helsingfors 'närmaste motsvarighet till Paris' boulevarder, en modern, urbant spännande miljö där människor trängdes och där helt nya möten var möjliga. Inte minst just Schildt har överhuvudtaget en förmåga att ta fasta på moderniteten. Hans personer inte bara flanerar eller dinerar – på krogar som Catani och Princess där man satt i chambres separées och lyssnade till tango – utan de upplever också Helsingfors genom bilfönstret, i den nya teknikens tecken: "I susande fart bar det av. Långt borta i perspektivet flöt lyktraderna ihop, det var som om en plog av flyende eldfåglar flugit framför dem. Gummiringarnas pressning mot den fuktiga gatan lät som ljudet av snabba vingslag. Ett ögonblick satt fullmånen spetsad på Tyska kyrkans torn. Svart och stilla som en skogstjärn låg Södra hamnens vatten, då plötsligt strålkastaren på Sveaborg stjälppte sin ljuskägla in över staden och Skatuddens mörka husmassor steg fram som en spökstad. Ur sidogatorna rusade andra automobiler fram som drakar ur sina hålor, med vilt flammande ögon, väsande och spyende ut sin förgiftade andedräkt."

Schildts Helsingfors är också en stad med tydliga sociala gränser. Det anspråkslösa borgerskapet kan bo i trähus på Skarpskyttegatan, den nyrike bankdirektören kan – liksom det mer anrika herrskapet – bo i stenhus på Skatudden. Bortom Långa bron bor småfolket, hantverkarna – märk väl: ett från kustbygden relativt nyinflyttat småfolk som ännu i betydande utsträckning hade svenska som modersmål, och som fortfarande gärna talade om ”de vita björkarna kring klockstapeln därhemma”.

I de romaner som skrevs av Schildts kvinnliga generationskamrat Sigrid Backman bor det finlandssvenska småfolket i Rödborgen och har ännu en stark gårdsgemenskap: kvinnorna samlas kring bykgryta, mangel

eller vattenpump; någon vacker sommardag åker man på utfärd med barn, matsäckar och kaffepannor.

Att dessa arbetare och småborgare faktiskt talade svenska är idag nästan omöjligt att föreställa sig.

Varför förfinskades de? En orsak är utan tvivel att den finlandssvenska borgerligheten i så ringa utsträckning intresserade sig för dem. En av de få som brydde sig var skalden Mörne som alldeles i början av seklet rentav skrev kampdikt för Helsingfors-proletariatet: Där kommo skaror tågande, där kommo många tusen ifrån de unkna gränderna, ifrån de kvava husen från nål och prässjärn, syl och städ, från dunkande

maskiner, från källarvalv, där aldrig sol igenom gluggen skiner, från nattens släp vid tidningskast och bakgnars glöd, – där samlas många tusen kring en fana purpurröd.

Den finlandssvenska borgerligheten reagerade med förskräckelse och fryste ut Mörne, som förövrigt själv hann bli desillusionerad på socialismen ren innan inbördeskriget bröt ut.

Ännu så sent som på femtitalet kunde Anders Cleve i en novell skildra en finlandssvensk gårdskar och Solveig von Schoultz en finlandssvensk polityrgubbe. Men när Ralf Nordgren på sextioalet i en roman ville återge ett samtal mellan några ölgubbar i Helsingfors

fann han att det egentligen var omöjligt att göra det på svenska: alla ölgubbar han nånsin hade hört hade talat finska. De svenska trähuskvarteren var rivna, de svenska gårdsgemenskaperna var upplösta.

Än Helsingfors-finlandssvenskheten idag?

Jag har hört åtskilliga tonåringar som säger: ”Vill man vara riktigt säker på att få på käften så kan man ju alltid försöka sig på att prata svenska på Esplanaden klockan tolv på natten.”

Det är ett förhållande – eller snarare: ett missförhållande – som den finlandssvenska litteraturen inte har tagit fasta på: kanske för språkfredens skull? Över-

Villa Kivi sedd från Tölövikén.

huvudtaget är största delen av den finlandssvenska litteratur som utspelas i Helsingfors orealistisk åtminstone i den meningen att alla personer talar svenska.

För Helsingfors-finlandssvenskar är det alltid lika brännande intressant att diskutera huruvida man åtminstone ska börja på svenska i affärer och på ämbetsverk. På Stockmann bär expediterna flaggor för att ange vilka språk de kan betjäna på. Det hindrar inte att den finlandssvenska kund som bara ska betala och vid kassan räcker över pengarna med ett ”Var så god” kan få ett ”Kiitos” till svar.

Trots att expediten har svensk språkskylt.

Att inte kunna bli betjänad på svenska på Stockmann är åtminstone för äldre finlandssvenskar ett tecken på de yttersta tiderna.

Å andra sidan:

Jag har själv kunnat konstatera att alla överraskningar långtifrån är ledsamma överraskningar. Det är verkligen inte alldeles få finskspråkiga expedit – eller taxichaufförer eller hantverkare – som när jag tilltalar dem på min knaggliga finska lugnt säger: ”Nog talar jag svenska också.” Rimligtvis säger de det för att de uppfattar att min finska – till skillnad från de allra flesta Helsingfors-finlandssvenskars – är sämre än deras svenska.

Ibland tänker jag rentav att min knaggliga finska tjänar finlandssvenskhetens sak. Idag tycks det nämligen finnas inte så få Helsingfors-finlandssvenskar som föredrar att tala finska med alla de inte känner: för dem har svenskan till den grad reducerats till ett familjespråk att den börjat kännas för intim att överhuvudtaget användas ute på stan.

Vill man förhindra att svenskan reduceras till ett familjespråk – och det vill åtminstone jag – måste man satsa så mycket som möjligt på de specifikt svenska miljöer, de konkreta svenska rum som finns: de svenska skolorna, Svenska Teatern.

Eller Svenska Arbetareinstitutet.

Men hur skildrar då moderna finlandssvenska författare sitt Helsingfors?

Ja, nog skildrar litteraturen också idag sociala distinktioner. Men då får vi lov att komma ihåg att huvudstadsregionen idag ju omfattar betydligt mer än Helsingfors. Kjell Westö har visserligen skrivit om hur

Första teaterhuset – ritad av Engel på 1820-talet – vid Teateresplanaden. Föregångaren till Svenska Teatern visas här i den första fotografen tagen i Helsingfors i februari 1857.

det inte alls är lika fint att bo i Munkshöjden som i Munksnäs men hos Kim Weckström handlar det i stället om misstänksamheten mellan Gäddviksbor och Drumsöbor.

Det slår mig att finlandssvenskheten överhuvudtaget har blivit mera mångfasetterad än den varit. Längre har man räknat med två slags finlandssvenskhet, å ena sidan svenskheten ute i bygderna, i första hand Österbotten, och å andra sidan den akademiskt- eller överklass-präglade kultursvenskheten i Helsingfors. Men i dag finns också Esbo och Vanda som ett slags finlandssvensk glesbygd med en mera osäker språklig och kulturell identitet.

Faktum är att de flesta kultursvenskar i Helsingfors gärna tänker på sig själva som skärgårdsbor i exil. I de senaste årens mest uppmärksammade finlandssvenska roman, Monika Fagerholms Underbara kvinnor vid vatten, är huvudpersonerna ju alla Helsingforsbor men det är deras liv i sommarparadis som skildras som om Helsingfors knappt fanns.

I antologin Adress: Helsingfors (1994) där en rad finlandssvenska kulturpersonligheter skrivit om sitt

förhållande till staden har Kjell Westö ett bidrag där han beskriver sin allmänna vantrivsel men till slut lyckas hitta en enda punkt där han kan känna sig hemma: ”Det är på Drumsös sydsida. Du går förbi vinterbadarnas tillhåll, ut på stranden framför kolonistugorna. Du har vadarstövlar för att kunna vada ut längs den långgrunda, småsteniga stranden. Du har ett spö, en rulle och några drag.

Där finns en helig sträcka. Den är inte lång, kanske hundra steg. Femtio steg åt vänster, så dyker Busholmens containrar och Västra hamnen upp igen. Femtio steg åt höger, så börjar Västerleden brusa svagt, och du ser den ändlösa kön av plåtbaggar masa sig in mot och ut från stan.

Men de där hundra stegen; tångdoften, sanden, de sista öarna på Esbosidan.”

Kjell Westös generationskamrat, Henrika Ringbom, har i sin första roman Martina Dagers längtan (1990) skildrat en verklig yuppiekvinna – under långa arbetsdagar på Finlands Bank ägnar hon sig åt den internationella finansmarknadens siffror och kurvor – men till och med hon börjar fly staden genom att efter arbetsdagens slut sätta sig på en buss och åka ut till de naturliknande områdena i stadens ytterkant.

De flesta finlandssvenskar tycks kunna godta staden bara när den upphör att vara stad. Låt mig bekänna att jag själv därvidlag är ett undantag: den enda natur jag beskrivit med inlevelse är träden på min gård på Villagatan.

Och Helsingfors om hundra år?

Det är alltid riskabelt att sia om framtiden: jag såg en gång en fyrtiotalfilm som handlade om en rymdfärd där astronauterna i sitt viktlösa tillstånd inte kunde skriva därför att kalkerpappret fladdrade omkring.

1848 skrev Zachris Topelius i polemik med Snellman: ”Vi svenska skrivande / – / äro i Finland ett tillspillogivet släkte, ett försvinnande moment, men i det vi med glädje gifva oss tillspillo, – förlorande oss som ett eftersken av den förgångna dagen i en ny morgons rodnad, – nödgas vi avsvärja den ifver som vill afhugga oss tvärt.” För Topelius var det alltså en självklarhet att finlandssvenskarna skulle dö ut. Det har gått hundra-femtio år sen dess och finlandssvenskarna finns kvar. Visst är det möjligt att vi dör ut men i så fall sker det ganska långsamt.

Själv vill jag gärna tänka mig framtidens Helsingfors som en mångkulturell stad där svenskan är åtminstone ett av de språk som talas. Det finns en historia som ger mig hopp. Den handlar om somaliska flyktingar som utlokaliseras i svenska Österbotten och fick lära sig svenska – och som när de efter en tid fick skatteblanketter på finska reagerade genom att ringa till skatteverket och klaga. ”Vi är *finlandssvenska* somalier,” förklarade de. Om vi finlandssvenskar förmår framstå som intressanta, om vi verkligen har något att ge kan vi säkert locka andra grupper att identifiera sig med oss.

Må det vara den utmaning vi antar: att framstå som intressanta, att ha nånting att ge.

Merete Mazzarella

är författare och professor i nordisk litteratur vid Helsingfors Universitet. Hon skriver regelbundet sin egen kolumn i Hufvudstadsbladet, samt litteraturkritik i HBL, i Nya Argus och i Sydsvenska Dagbladet. Mazzarella har författat memoarer, romaner och noveller samt publicerat sina litteraturhistoriska studier.

Imbi Paju:

Lyckokatt

Kuvitelmieni kaupunkia etsimässä

Helsinki oli mielikuvissani jo lapsena. Viikonloppuisin pienessä virolaisessa kotikylässäni vierailleet vanhemmat kaupunkisukulaiset kertoivat muistojensa sota-aikojen Helsingistä puhuen Sibeliuksesta, Waltarista ja Mannerheimista. Myöhemmin kotimme kirjahyllyssä oli Märta Tikkasen, Eeva Joenpellon ja Christer Kihlmanin kirjoja.

Olin nähnyt Ingmar Bergmanin *Fannyn ja Alexandrin* ja tiesin, että sen tuottaja oli suomalainen kirjailija Jörn Donner. Hänet oli palkittu työstään Oscarilla.

Maaseudulla ei Suomen televisio näkynyt, ja vanhat historiankirjat oli neuvostomiehitys hävittänyt. Uudemmissa opuksista muistan ainoastaan otsikon: Lenin ja Suomi.

Sukulaiset kertoivat, että Estonia-teatterin olivat suunnitelleet suomalaiset arkkitehdit Wivi Lönn ja Armas Lindgren. Estonian rakentamista oli siis johdettu Helsingistä. Sieltä kuului myös radion välityksellä joululauluja, jotka olivat Neuvosto-Virossa kiellettyjä. Suomen kielestä tuli lapsuuteni joulukieli.

Äidilläni oli kuva suomalaisesta työstä, johon hän oli tutustunut nuorena 1950-luvun alussa venäläisellä pak-

kotyöleirillä. Leireillä ihmisistä yritettiin hävittää ajattelun taito ja luovuus. Onneksi se ei aina onnistunut – vanhempani kykenivät välittämään nämä ominaisuudet minulle. He uskoivat, että Viro itsenäistyy ja sen myötä pääsen tutustumaan muihin kulttuureihin.

Heidän haaveensa täyttyi. Niinpä täynnä uteliaisuutta ja oppimisen nälkää pakkasin 1990-luvun alussa laukkuni ja saavuin vaihto-opiskelijaksi Helsingin yliopistoon.

Olin neuvostoaikana opiskellut laulua ja työskennellyt teatterissa. Tallinnan humanitaarisessa-instituutissa olin aloittanut humanististen ja valtiotieteellisten aineiden opinnot. Helsingin yliopistossa toivoin saavani tietoa Suomen kulttuurista ja kirjallisuudesta. Luin Helsingin arkkitehtuurioppaasta, että kuningas Kustaa Vaasa päätti vuonna 1550 perustaa kaupungin Suomenlahden pohjoiselle rannalle kilpailemaan vastapäätä sijaitsevan Tallinnan kanssa Venäjän kaupasta.

Georg Ots -laiva oli täynnä iloisia humalaisia suomalaisia. Iltapäivälehdet olivat onnistuneet leimaamaan virolaisnaiset kevytmieliseksi. Kun saavuin Helsinkiin, passintarkastaja kysyi, kuinka rakkauselämäni sujui.

Esplanadi hengittää vehreyttä Helsingin sydämeen. Uspenskin katedraali on jo vuodesta 1868 antanut kaupungille omaleimaista ilmettä.

Carl Ludvig Engelin rakentaman Pohjolan valkoisen kaupungin mieliala aiheutti minulle aluksi shokkeja: Helsinki näytti teini-ikäiseltä, joka huomion tarpeessa tuoksui välillä keskikaljalle, heilutti joskus protestiksi punaisia lippuja ja kiroili v-sanalla. Sen ainoita sankareita tuntuivat olevan lihaksikkaat urheilijat. Jotkut vastustivat uuden oopperatalon rakentamista, vaikka suomalaiset laulajat ovat maailman huippuja.

Yliopiston kahvilassa sain monta kertaa kuulla virolaisten olevan äärioikeistolaisia, koska he halusivat eroon Neuvostoliitosta. Olin monen mielestä virolainen hienostelija, koska pidin oopperasta, taidenäyttelyistä ja haikailin kahvilakulttuuria. Nämä harrastukset vaativat rahaa, sanottiin. Mutta viidenkymppin opiskelijahintainen oopperalippu ei ollut kallis. Taidenäyttelyyn pääsi joskus ilmaiseksi tai kahdellakymmenellä markalla.

Maahan, josta olin kotoisin, kohdistui uskomaton määrä ennakkoluuloja. Viro oli Suomeen verrattuna köyhä paikka, eikä sen elämää tai kulttuuria tunnettu.

Etsin itselleni uutta identiteettiä Helsingistä, ulospääsyä neuvostoajasta. Huomasin kuitenkin pian, että uudet tuttavani – älykkäät, luovat ja menestyvät – olivat myös identiteettinsä kanssa ristiriidassa. Romanttikalle naurettiin. Rakkaus oli leikkiä. Tilalle ei jäänyt joskus mitään, vain seikkailu itsensä kanssa.

Näin sivusta citykulttuurin, jota heijastavat hyvin äskettäin julkaistut Kata Kärkkäisen *Minä ja Morrison* (Tammi 1999) sekä Nina Lehmusvyöryn ja Kaja Grünthalin *Veronica* (WSOY 1999).

”Kaupunki on illuusio, sähkön luoma valokulissi”, Jyrki Kiiskinen kirjoittaa. Hänen romaanissaan *Kaamos* (1997) kaupunki pettää ja valehtelee eniten silloin, kun yö pimeäksi tiivistyneenä laskeutuu kadun ylle. Pääpaholainen sytyttelee lamppuja vain sitä varten, että saisi näyttää kaiken epätodellisessa valossa.

Pysyäkseen hengissä arvojen sekamelskassa, päätin pitää kiinni lapsuuteni mielikuvien Helsingistä.

Kaupungin kasvot muuttuvat sen mukaan, kuinka siihen suhtautuu.

Pikkuhiljaa kirjahyllyni täyttyivät uusilla kirjoilla, ja omistauduin Helsingin kulttuuriin tutustumiseen.

Nyt lähes kymmenen vuoden jälkeen olen muuttunut, yhtä varmasti myös Helsinki. Minusta on tul-

Matti Tirri

Suomen Kansallisooppera muutti uuteen taloon Töölönlahden rannalle 1993. Oopperatalon suunnittelivat Eero Hyvämäki, Jukka Karhunen ja Risto Parkkinen.

Olen Sallisen kanssa samaa mieltä, sillä olen rakastanut oopperaa lapsuudesta asti. Joskus sunnuntaiaamuisin puhuin vanhemmilleni laulaen, ja he vastasivat minulle – laulaen.

Löysin Akateemisen kirjakaupasta Henry Baconin, Helsingissä syntyneen filosofian tohtorin, *Oopperan historian* (Otava 1995), jossa oopperaa tarkastellaan niin taideteoksena kuin yhteiskunnallisena ilmiönä.

Teos on kirjoitettu loistavasti! Sain tietää, että ensimmäinen suomalaisin voimin tehty oopperaesitys toteutui vasta 1849, kun joukko helsinkiläisiä seuraajinuoria esitti ruotsiksi Rossinin *Sevillan parturin*.

Sitä ennen kaupungin oopperaelämää rikastutettiin Tallinnasta käsin. Vuonna 1813 vierailut tallinalainen Gappmeyerin seurue esitti Mozartin *Cosi fan tutten* Helsingissä.

Olen jakanut elämyksiä suomalaisessa oopperassa unkarilaisten, amerikkalaisten ja italialaisten tuttujeni kanssa. He kaikki ovat olleet ihastuneita. Joskus sattumalta tapaan oopperassa jonkun virolaistuttuni.

Viimeksi näin Menotin *Konsulin*, jonka naispääroolia, Magda Sorellia, esitti nuori laulajatar Taina Piira. Hänen debyyttinsä oli kerrassaan hieno. Helsingin oopperatalon tapahtumat ovat usein esillä myös Virossa esitetyissä ja julkaistuissa televisio- ja lehtijutuissani.

Ainoa, mikä oopperatalossa jättää kylmäksi, on sen Mannerheimintien puoleinen kivinen ja tuulinen sisäpiha. Se viilentää esityksestä saatua mielihyvää. Mutta ei oopperailta aina pääty siihen. Ystävien kanssa voi jatkaa keskustelua Elitessä, kulttuuri-ihmisten lempiravintolassa, tai viikonloppuisin jossakin kahvilassa.

Luin tätä kirjottaessani Helsingin Sanomista, että kahvilat yleistyvät nopeasti Helsingissä. Niiden määrä on kaksinkertaistunut parissa vuodessa.

Kirjahyllystäni löytyy upea kirja, jota luettuani tunnistan ainakin helsinkiläisten kahviloiden traditionaaliset leivokset. Kirja on Bo Lönnqvistin *Leivos* (Schildts 1997) – jännittävä matka eurooppalaisen ja suomalaisen leivän kulttuurihistoriaan. Sain tietää, että aleksanterinleivos mainittiin ensimmäisen kerran syksyllä 1818, Runebergintorttu, mazariinileivos ja napoleoninleivos puolestaan vuonna 1865. Ekberg,

lut toimittaja, joka välittää Helsingistä uutisia ja kulttuuriohjelmia televisioon. Välillä kirjoitan molempien maiden lehtiin. Olen ihastunut Helsinkiin. Hyvä oloni on syntynyt ennen kaikkea ihmissuhteista.

Muutamia vuosia sitten kysyin ystävättäreni isän Ensio Pöystin 70-vuotispäiväjuhlista Savoyssa, mikä on ollut hänen salaisuutensa vaatetusfirma Sataneuleen menestyksessä. Päiväsankarin mukaan tärkeintä on huomioda muut ihmiset ja suhtautua tekemisiinsä rakkaudella. ”Älä unohda, että se koskee myös toimittajan työtä”, hän muistutti. Otin sen opiksi.

Ensio Pöysti oli kulkenut pitkän tien menestykseen. Hän oli joutunut jättämään kotiseutunsa Karjalan.

Söimme 1930-luvulta aitona säilyneessä eurooppalaisessa ravintolassa sen legendaarisen asiakkaan marsalkka Mannerheimin lempiruokaa vorschmackkia, jauhetun lampaan ja haudutetun sillin sekoitusta. Puhuimme Alvar Aallosta, jonka design on ravintolassa yhä läsnä.

Luin hiljan Juhani Tolvasen ja Ilari Järvisen kirjasta *Saunasta Savoyhin, Sisätilojen Helsinkiä* (Tammi 1999), että istuimme Savoyssa Aino Aallon suunnitte-

lemissa tuoleissa ja että flyygelinurkkauksessa roikkui seitsemän Henrik Tikkasen piirrosta ravintolarakennuksesta ja tuntemattomista asiakkaista.

Tällä pitkällä tutustumismatkallani olen nähnyt lähes kaikki esitykset Helsingin uudessa ja kiistellyssä oopperatalossa.

Säveltäjä Aulis Sallinen kirjoittaa rakennuksesta: ”Nyt se on siinä, talo, valkeana pyhättönä, suomalaisen kulttuurin osana, välttämättömänä musiikkiteatterin tekemiselle ja niille ihmisille, joiden elämässä musiikin ja teatterin magialla on sijaa ja merkitystä.”

Nykytaiteen museo, Kiasma rakennettiin yhdysvaltalaisen arkkitehdin Steven Hollin voitaneen kilpailutyön mukaan vuonna 1998.

Fazer, Strindberg sekä Engel ja Kafka kiidättävät ajatukset miellyttäviin hetkiin.

Hiljattain puhuin Café Engelissä kirjailija Jyrki Kiiskisen kanssa Suomen kirjallisuudesta. Jyrki sanoi, ettei hän halua samastua suomalaiseen kirjallisuuteen vaan seurustella yksilöiden kanssa. Hyvää kirjallisuutta syntyy hänen mielestään muokailaisuuden aiheuttamasta ristiriitaisesta tilanteesta. Jyrki myöntää, että Suomessa on hyviä kirjailijoita, mutta pitää suomalaista lyriikkaa kiinnostavampana kuin proosaa.

Puhun mielelläni suomalaisista lempikirjoistani. Pidän Jyrkin runoista. Viimeisimmän runokoelman *Kun elän* (Tammi 1999) runoja luin itse asiassa Kiasman kahvilassa ystävää odotellessani:

*ei tarvinnut kuolla
piti jäädä tänne
ja muistaa liikaa*

*muistaa luminen polku
lehvistön välke ja muta,
katsoa ohikiitävää*

*punaista jälkeä
pylväässä ja jättää
vastaajaan viesti.*

Joskus keskustelen kirjailija Merete Mazzarellan kanssa, vaikka en häntä tunnekaan. Seurustelen hänen kirjojensa kanssa. Niihin on helppo samastua. Kuten hänkin, pidän kirjaa keskustelukumppanina.

”Keskustelu ei jätä tilaa kuolleille hetkille, keskustelu vaatii meitä lakkaamatta reagoimaan keskustelukumppanin läsnäoloon ja päättyy usein siihen, että kadumme sekä mitä sanoimme että mitä jätimme sanomatta”, Mazzarella kirjoittaa.

Hänen *Silloin en ole koskaan yksin, Lukemisen taidosta* (Tammi 1999) -kirjansa olen alleviivannut ja kirjoittanut täyteen kommentteja.

Luen yleensä useita kirjoja samanaikaisesti. Parhailtaan ovat kirjoituspöydälläni päällekkäin Finlandia-palkinnon voittajan Kristina Carlsonin *Maan ääreen* (Otava 1999), joka viehättää sanojen leikillä ja Veronica Pimenoffin *Maa ilman vettä* (Tam-

*Elämää Mikonkadulla.
Kävelykatu on virkistä-
nyt kaupunkikuvaa.*

poliittisten kirjojen kirjoittajaa kuin Jakobson. Tarkka vastasi lyhyesti, että ei. Jukka Tarkka on puolestaan osuvasti verrannut Jakobsonin uusinta kirjaa *Väkival-
lan vuodet, 20. vuosisadan tilinpäätös* (Otava 1999) Beethovenin sinfoniaan.

Olen ihmeteltyt, miksei Helsingissä ole patsasta ru-
noilija Edith Södergranille, ensimmäiselle suomalai-
selle modernille lyyrikolle. Kävihän Södergran ker-
ran Helsingissäkin, ja istuessaan miespuolisten kir-
jailijakollegoiden seurassa hän katkaisi yhtäkkiä kes-
kustelun repliikillä: ”Luuletteko, että minusta tulee
onnellinen?”

Jokainen meistä ajattelee joskus kuten Södergran,
jokainen haluaa oman onnenkissan, lyckokattin:

*Jag har en lyckokatt i famnen
den spinner lyckotråd.
Lyckokatt, lyckokatt,
skaffa mig tre ting:
skaffa mig en gyllne ring,
som säger mig att jag är lycklig;
skaffa mig en spegel,
som säger mig att jag är skön;
skaffa mig en solfjäder,
som fläktar bort mina påhängsna tankar.
Lyckokatt, lyckokatt,
spinn mig ännu litet om min framtid!*

Matti Tirri

Viime aikoina on puhuttu Leninin patsaan merkityk-
sestä Helsingille. Mielestäni Edithin merkitys on tälle
kaupungille kuitenkin suurempi, vaikka hän kävikin
täällä vain kerran ja Lenin useasti.

Käännän joka aamu yhden Södergranin runon.
Opin näin ruotsia. Suomen kielen opettelemisen aloi-
tin lukemalla Mika Waltarin kirjaa. Se oli miellyttävä
tapa oppia.

Helsinki on rikas kaupunki myös sen korkealaa-
tuisen ruotsinkielisen kulttuuriannin ansiosta. Teatte-
ri Viiruksessa, kokeilevassa töölöläisessä pikkuteat-
terissa, näin kuuluisan Lasse Pöystin esittävän Freudia.
Näyttelijä Pia Runnako työsti Freudin tyttären An-
nan roolin erinomaisesti.

mi 1999), jolle taas Helsingin Sanomien kirjallisuus-
kriitikko Pekka Tarkka olisi antanut Finlandia-palkin-
non.

Jari Tervonkin kirjat odottavat lukemista. Haluaisin
perehtyä paremmin suomalaiseen huumoriin. Se kiin-
nostaa minua paljon, sillä havaitsen juuri huumorissa
eroja suomalaisten ja virolaisten välillä.

Sain hiljattain Pekka Tarkalta lahjaksi hänen kir-
joitustensa ja arvostelujensa kokoelman *Sanasta sanoi-
hin* (Otava 1984). Hän kuvailee kirjassaan maittemme
huumorin eroja. Tarkka tapaa Tallinnan Kaubamajan

ravintolassa virolaisen kirjailijan Mihkel Mutin ja ku-
vailee tapaamista: ”Suomalaisena tosikkona hämmäs-
tyn ja tunnustaudun perinteisemmän kritiikin kan-
nattajaksi. Meiltä tuntuu puuttuvan irtonainen, leik-
kivän älykäs suhtautuminen niihin musertavan todel-
lisuuden aineksiin, joita maailma koko ajan tarjoaa.”

Minä puolestani toivon, että huumorini on Hel-
singissä muuttunut enemmän sanojen leikiksi, koska
itsesuojelun ja ivailun tarvetta ei täällä enää ole.

Pidän Pekka Tarkan älykkäistä, monipuolisista kir-
joituksista. Saan niistä uusia näkökulmia kirjallisuus-
teen. Hänkin keskustelee, ei leimaa.

Samastun Ruben Stillerin spontaaniin, tunteita
puhdistavaan ja hyväntahtoiseen huumoriin. Hän saa
ohjelmissaan vierailevat ihmiset avautumaan ja puhu-
maan vakavistakin asioista.

Kirjeenvaihtajana teen poliittisia reportaaseja. Olen
käyttänyt apuna Max Jakobsonin kirjoja, joista Suo-
men ja maailman asioihin löytyy tasapainoista, viisas-
ta ja tyylikästä taustatietoa.

Kun Jakobson sanoo jotakin, se tarkoittaa, että
Rooma on puhunut. Näin vakuutti minulle kirjailija
ja kääntäjä Juhani Salokannel. Kysyin myös Pekka
Tarkalta, onko hänen mielestään Suomessa parempaa

Mannerheimin ratsastajapatsas tuli selkeästi esiin, kun se sai taustakseen nykytaiteen museon Kiasman.

Viime aikoina olen houkutelut ystäviäni tulemaan mukaan Tennispalatsin moderniin tunnelmaan, jonka näyttelytiloissa on ollut esillä Yoko Onon, Hanna Wilken, viktoriaanisen ajan taiteilijoiden sekä valokuvaajaklassiko Robert Capan ja sensuullin taidemaalarin Magnus Enckellin töitä.

On mukava huomata, että Helsingistä on tullut kansainvälinen ja läpinäkyvä – kuten uusi Sanomatalo. Sen Pulp-ravintolassa voi nauttia hyvästä ruuasta, palvelusta ja keskusteluista ihmisten kanssa.

Pidän myös Sanomatalon edessä olevasta Kiasmasta ja Mannerheimin ratsastajapatsaasta, joka illan pimeydessä heijastaa museon seinälle kauniin varjon. En malta jättää kertomatta, että omistan Kiasmaa koskevan mielenkiintoisen kirjankin, Anne Aurasmaan *Olipa kerran Kiasma* (Otava 1999). Se vie lukijansa näyttelytiloista suoraan maailmanhistorian juurille.

Luin tämän kirjoituksen ystävänterelleni ja kysyin, mitä hän siitä piti.

Hänen mielestään olen kovin vanhanaikainen, kun en huomioi sanallakaan nykypäivän helsinkiläistä taidetta. Vastasin, että olen juuri löytänyt sen vanhan hyvän Helsingin, johon lapsena kuvitelmissani ihastuin.

Toisaalta elän Helsingissä juuri sitä modernia, riskitriitaista, taiteellista elämää – muukalaisen elämää. Ikävöin Södergranin tavoin maata, jota ei ole. Ehkä tilanne kuitenkin synnyttää välillä tekstejä, ehkä eräänä päivänä kirjankin. Hyvät kirjathan syntyvät juuri muukalaisuudesta, kuten Kiiskinen tiesi.

Nyt odotan kesää, jolloin Helsingin kadut ovat täyttyneet kahviloista ja puistoissa tuoksuvat kukat.

En valitettavasti ole päässyt vielä sisään turkkalaiseen teatteriin, mutta ehkä se onnistuu joskus myöhemmin.

Kerran vein hyvän ystäväni, Kanadasta kotoisin olevan virolaissyntyisen lastenpsykiatrin, Ateneumin taidenäyttelyyn. Ihailimme siellä Pekka Halosta, Albert Edelfeltiä ja Akseli Gallen-Kallelaa.

Äkkiä hän huudahti: ”Tässä on jotakin erikoista, tässä on enemmän vivahteita ja läsnäoloa.” Hän kat-

soi Helene Schjerfbeckin *Toipilasta*. Ystäväni ihastui myös Maria Wiikiin.

Tiesin näistä naistaiteilijoista lähes kaiken, koska olin osallistunut Helsingin yliopiston taidehistorioitsijan Riitta Konttisen luennoille ja ystäväystynyt hänen kanssaan. Konttiselta olin saanut lahjaksi upeat kirjat suomalaisista naistaiteilijoista. Vuosisadan vaihteessa nämä naiset olivat opiskelleet Pariisissa mutta palanneet muukalaisina kotiin. Ehkä sen takia he olivat muita herkempiä.

Imbi Paju

Kirjoittaja on Viron TV1:n ja Eesti Päevalehden Suomen-kirjeenvaihtaja sekä Suomen TV-Nelosen uutisten avustaja. Paju on opiskellut Virossa klasista laulua, humanistisia aineita ja valtiotiedettä. Helsingin yliopistossa hän on perehtynyt suomen kieleen ja kirjallisuuteen sekä valtiotieteeseen. Western Foreign Press Club palkitsi Pajun toimittajapalkinnolla 1999.

William R. Copeland:

The spiritual heritage of a mature city such as Helsinki is preserved by the combined images – mental and tangible – of everyone who has been there. Many of these images are in the city’s museums, art galleries, and libraries. Still more are stored in the heads of the people still living. Capturing the full richness of Helsinki’s spiritual life would require recording millions of impressions produced by the experiences of its hundreds of thousands of residents and visitors.

Laughing Pills

Personal snapmemories of the Pearl-of-the Baltic

In response to a specific request, I am recording here impressions of five experiences I had in Helsinki. Although these impressions have a long lifetime – one of them is more than 55 years old – most were generated by experiences that occurred in only a few minutes.

Late January, 1944

I am seven years old. The air-raid sirens are wailing. "The Russians are bombing us again. Grab your coat; we'll pull on our coats as we go," my mother says. We run from our apartment into the cold January air. The Russians seem to bomb us almost every day.

We half-walk and half-run the one hundred meters from our apartment on Tarkk'ampujankatu to the nearest bomb shelter, which is under Johanneksen kirkko. At the entrance to the shelter people are bumping into each other and pushing as they try to fit themselves two and three at a time through the door.

Suddenly, I can't find my mother. Realizing that I am alone, I decide not to go into the shelter, but to stay outside to watch the excitement around me and see what has been happening all those times I have been inside the shelter. I don't understand how dangerous this is or how much it will upset my mother. From behind me, a strong hand grabs my arm and jerks me into the doorway. My mother has found me.

Shortly after this incident, my mother sends me to live with her parents in Kannus where I am safer. From there, I am sent to Sweden where I live on a farm in northern Gotland until July, 1946, when I return to Finland. I speak only Swedish and can not communicate with my parents. To this day, in the year 2000, when I hear a certain kind of siren or smell a particular kind of concrete, images of the crowded bomb shelter under Johanneksen kirkko rush into my consciousness.

FACTOID: *Several hundred Russian bombers rained destruction down on Helsinki in late January 1944. Several hundreds of civilians perished in these raids. Sweden cared for more than 70,000 Finnish children during 1940 – 1946.*

a Voigtlander 35mm camera. I did not realize it then, but this was the beginning of my lifelong hobby of photography. The sight in Helsinki that fascinated me most was the outdoor market, adjacent to the Olympic ("South") Harbor. I spent hours photographing and observing the incessant activity of this place. I returned often. No matter how early I arrived, a steady flow of humanity was already there to buy the fresh flowers, vegetables, fish, and fruit and then relish a cup of freshly brewed coffee and a munkkipossu – the deep-fried, sugary round pastry stuffed with apple jelly. Farmers from nearby brought their wares in horse-drawn wagons to the market, and hardy fishermen sailed their boats, laden with large assortments of freshly caught fish, directly to the market square and sold their catch directly from their boats. This picturesque market was a photographer's delight already half a century ago. Then, and now, it is deservedly one of the most popular of Helsinki's many tourist attractions.

December, 1957

Few Finns comprehend how enormous is the experience of the first sauna for a foreigner. In December, 1957, I had an opportunity to observe this event first-hand when I accompanied an American basketball team to Finland and helped initiate them to the finer points of the sauna in the Palace Hotel in Helsinki. The Ramstein Air Force Base basketball team from West Germany, where I was stationed at the time, played the Finnish national team twice in December, 1957.

Jim Fields, the gifted guard on the Ramstein team, had never heard of, much less set foot into, a Finnish sauna. But, he very much wanted to experience this uniquely Finnish custom. A Finnish lad learns very early in life not to breathe through his nose when löyly (hot steam) envelopes the sauna-taker. However, no one had thought of telling Jim to breathe through his mouth. As an intensely hot wave of steam hit us, Jim found it impossible to breathe, and began to panic.

FACTOID: *The Helsinki City Tourist Bureau estimates that several hundred thousand visitors enjoyed the colorful sights of the market square in 1999.*

Shopping at the outdoor market is a way of life for many denizens of Helsinki.

November 27, 1949

My Odyssey to America began on this day. The first leg was by air from Helsinki to Gothenburg, Sweden, and the second was aboard the MS Stockholm to New York. I was 13 years old, travelling unaccompanied, and I spoke no English. In order to ward off tears at the moment of my departure from Malmi Airport, my mother had located some "laughing pills" which, I was assured, would keep all of us in a good mood and prevent us from weeping at the moment of separation. The pills worked! Homesickness did not hit me until I had arrived in Lake Worth, Florida. My mother, I later learned, had a hard time dealing with grief and remorse after the pills had worn off.

In my august years, as I reflect back on certain perplexing episodes of my life, I find it difficult to understand what possessed me to emigrate to America at 13, to leave my parents and strike out for a strange land I knew nothing about. However, that's another story.

FACTOID: *About 300,000 Finns emigrated to the United States. One-third returned to Finland. As far as I know, I was the first Finn to emigrate directly from*

William Copeland returned to Finland for the first time at the age of 19. With his Voigtlander 35 mm camera he photographed the sights of Helsinki. In 1955 farmers still brought their wares to the market on horse-drawn wagons.

Finland to Lake Worth, Florida. In 1949 Lake Worth, in Palm Beach County, was just evolving into one of the "Finntowns" of the U. S. But, its Finnish population had migrated from the cold northern states such as New York, Ohio, Massachusetts, and others, to spend retirement in the warm Florida winters. My Odyssey took me directly there from Finland. In fact, the plan was originally for me to go live with my great aunt and uncle in Peekskill, New York. But they moved to Lake Worth before my plans were complete, and I ended up travelling to Florida instead of New York.

September, 1955

I returned to Finland in September, 1955, for the first time since emigrating to America in late 1949. I was an Airman 3rd class (A/3C) serving in the U. S. Air Force and stationed at Laon Air Force Base, north of Paris. I had just turned 19 and was the proud owner of

*Braving the elements.
Finnish communists on
May Day late nineteen sixties.*

One day in early 1968, Lauri suggested that we walk to the main railroad station because he wanted to share an interesting experience that occurred there. He showed me the place and related an event that had occurred there twenty years earlier – in late February, 1948. Hyvämäki and an old friend happened to pass the railroad station where a massive communist-organized demonstration was in progress. Hertta Kuusinen, the daughter of Otto Ville Kuusinen, a high-ranking leader of the Communist Party of the Soviet Union, was haranguing the crowd. She demanded that Finland must “follow the Czechoslovak example”; Finnish communists should seize power! A few weeks earlier the Czechoslovak communist party carried out a coup d’etat with the support of the Soviet Army. The crowd listened with subdued interest, clearly in no mood to take to the streets to overthrow the legal government. As Hyvämäki and his friend watched and listened, Hyvämäki’s friend turned to him with tears in his eyes and whispered: “Thank God the Finns are temperamentally like buttermilk. Not even the communists can be stampeded into stupidity.”

FACTOID: *Hertta Kuusinen, a brilliant, charismatic speaker, is said to have regretted making this speech. Calling for the Finnish communists to overthrow the legal government was her biggest political blunder. It gave the Social Democrats the propaganda ammunition to defeat communists in the 1948 parliamentary elections.*

William R. Copeland

Finally realizing his predicament, I rushed him out of the sauna – reviving him under an ice-cold shower. For him, this was “Whammy number two”!

Jim was, of course, the innocent victim of a communication lapse. But he was also the victim of the age-old tradition of young Finnish men showing off their *sisu* (toughness) by their ability to withstand unbearably hot *löyly*. It did not surprise me, but it did send me into hardy laughter when Jim asked “How often does somebody die in the sauna?” One of the Finnish basketball players answered with a twinkle in his eye: “Not often, they usually make it to the door and then kick the bucket.”

FACTOID: *Finns have an uninterrupted history of bathing in the sauna for more than 2,000 years. The Finnish countryside has more than 400,000 saunas.*

February, 1968

Professor Lauri Hyvämäki was an advisor on my doctoral thesis and became a very good friend. On our occasional walks around the University of Helsinki, he shared with me many experiences from the postwar period when some people engaged in a fierce struggle in Helsinki to retard the growing communist influence. Hyvämäki in 1954 documented this struggle in a book called *The Dangerous Years* (*Vaaran vuodet*).

Leevi Korkkula

William R. Copeland

was born in Kannus, Finland. He emigrated to America in 1949. He changed his name from Veikko Vilhelmi Kopra to William R. Copeland when he became a naturalized U. S. citizen in 1955. He studied at the University of Maryland, Georgetown University, and the University of Helsinki, where he took his doctorate in political history. Copeland served as the director of the ASLA / Fulbright Commission before returning to teaching Russian and Chinese history. He is a docent of history at the universities of Helsinki and Joensuu.

Jari Tervo:

Mannerheimintiellä tunnen olevani kaupungissa

Helsingin

epäkohtia

1

Vihaan tunikoita. Myös Helsingin liikenne oli järjestetty niin sekavasti, että siihen oli pakko yrittää tolkkua liikennevaloilla. Rovaniemellä ei niitä tarvittu. Siellä osattiin liikennesäännöt.

Katua ei saanut Helsingissä ylittää silloin, kun autoja ei tullut, mikä olisi ollut luontevaa, vaan piti odottaa, että autoja tuli. Sitten piti odottaa niitten pysähtymistä. Mitään takeita siitä ei ollut. Autoja ajettiin huolettomasti, yhdellä kädellä noin vaan ja sinne tänne katseltiin.

Autojen seassa kulki kahden kivettyneen maalaisen vartioimalta asemalta karanneita junia, ilman veturia. Ne tulivat yllättävistä suunnista, kummallisesti kolisten. Tennari meni kiskojen rakoon. Ellei se olisi irronnut, minun päälleni olisi ajettu. Kävin niin lähellä kuolemaa. Vanhat ihmiset polttivat joutilaina tupakkaa puistonpenkeillä, ja muut ihmiset näyttivät hirveän itsevarmoilta. Mitään syytä siihen ei ollut.

Aurinko paistoi väärin.

Kaikilla oli kiire, vaikka meillä oli kesäloma. Minä olin kohta yhdeksän ja puoli vuotta vanha, koska oli vuosi 1968. Olin ensimmäistä kertaa Helsingissä. Sisko oli vähän päälle viisi, joten se kävi ensimmäistä kertaa Helsingissä nuorempana kuin minä. Se ei ollut vielä huomannut sitä. Varmasti se kyllä kohta tajuaisi. Se väsyi nopeasti, mutta se sai mankua sen vuoksi, minä en. Minä olin jo iso poika. Kun tuli puheeksi myöhään valvominen, minä olin vielä pieni poika.

Koskaan en ollut siltä väliltä.

Kampinkadulla sisäpihalla oli retkeilymaja. Siksi sitä sanottiin, vaikka se oli kerrostalo. Ei se edes yrittänyt käydä hotellista, joita olin nähnyt televisiossa. Hämmästytti kovasti, kun aamulla sai syödä samaan laskuun, johon toivoin isälläni olevan rahaa. Samaan laskuun syöminen ei vaikuttanut reilulta. Yritin syödä vähän, mutta epäonnistuin. Sen vuoksi omatuntoni meni huonoksi.

Talot olivat korkeita. Me asuimme Rovaniemellä viisikerroksisessa kerrostalossa, mutta nämä olivat korkeampia. Sitä paitsi meidän talomme oli asuintalo, Helsingissä myös keskustan kauppatalot olivat korkeita. Rovaniemellä ne olivat lättänäitä. Kauempaa näytti siltä että niihin pitää mennä kumartamalla. Ne eivät herättäneet tunteita. Niitä ei ehditty rakentaa korkeiksi, kun ne piti saada hyrysystä pystyyn saksalaisten polttamien tilalle.

Korkeissa helsinkiläisissä taloissa oli se huono puoli, että kun jalkakäytävältä yritti katsoa sen huipulle, ei nähnyt. Piti mennä kauemmas. Silloin oli jo kadulla leikkimässä hengellään. Monta kertaa minulle siitä sanottiin.

Asematunneli kiihotti.

Isot pojat Rovaniemellä olivat kertoneet, että se sijaitsi maan alla. Niin ne tunnelit. Mutta tässä tunnelissa juotiin viinaa ja lyötiin ohikulkijaa puukolla. Jos vähänkään lykästi. Jännitti mennä sinne. Pidin toista olkapäätä koholla, jos siihen ystävällisesti pistettäisiin. Olkapäähän haavoittuminen näytti sarjoissa hienolta. Petyin pahoin, kun minua ei puukotettu, ei edes yritetty. Olimme sattuneet Helsinkiin juoppojen ja puuk-

komiesten vapaapäivänä. Pikkusiskoakaan ei puukotettu, vaikka yleensä sillä oli satumainen säkä.

Korkeasaarella taas oli kaikkien eläinten vapaapäivä. Ne olivat varmaan menneet jumalanpalvelukseen. Häkit olivat tyhjä, mutta haisivat silti pahalle. Isot pojat olivat pyytäneet minua kiinnittämään huomioni siihen, mitä apinat tekevät. Näkemättä se jäi.

Tunnelin kahvila oli ympyrä. Rovaniemellä ei tällaista olisi keksitty. Katossa oli suuntaviittoja. Niissä kerrottiin, miten monta tuhatta kilometriä oli linnuntietä Tokioon, Pariisiin ja muihin maailman metropoleihin. Mietin millainen lintu lentää maan alla.

Isä toi meidän tilauksemme pöytään, satti hintoja, henkilökuntaa, tilaussysteemiä ja nyky-yhteiskuntaa. Sain vaikutelman, että kassalla piti maksaa ennen kuin tiesi mitä tilaa. Helsinkiin piti syntyä ennen kuin sai tilattua kahvin ja limpsaa ja viinereitä ilman kahakkaa.

Kaikilla kassatyöillä oli Helsingissä kovasti meikkiä. Ne katsoivat puoli metriä ohi, vaikka siellä puolen metrin päässä ei tapahtunut mitään. Kun minä katsoin siihen viereen puolen metrin päähän, niin kassatyttö katsoi silloin minua. Näin sen silmänurkastani. Kun taas käänsin pääni, se katsoi siihen puolen metrin päähän. Me olisimme voineet jatkaa sitä kauan. En tiedä kuinka kauan. En tiedä onko sitä mitenkään kielloin rajoitettu.

Tunnelikahvilan vieressä oli levy- ja julistekauppa. Se oli reissuni kohokohta. Minulle ostettiin siltä Che Guevaran juliste. Hän katsoi siinä kaukaisuuteen, urotekoihin valmiina. Kannatin vallankumousta. Kasvatettiin musta parta, puettiin päälle retkivaatteet ja lähdettiin vuorille soittamaan kitaraa. Hieman huolestutti, kun Suomessa ei ollut vuoria. Tuntureita ja vaaroja oli, kotona yhden vaaran nimi oli Ounasvaara. Sen parhaaseen paikkaan oli rakennettu hyppyrimäki, minkä pelkäsinkin saattavan vaikeuttaa vallankumousta.

En osannut laulaa, mutta olin päättänyt opetella soittamaan kitaraa. Mieluiten olisin tukkaa heittäen vinguttanut sähkökitaraa, mutta aavistelin vallankumousoloissa sähköä tarvittavan muuhun. Mustan parran kasvattamisen tiesin minun väreilläni olevan vaikeaa.

Kun lähdimme Ariadne-laivalla Helsingistä Tukholmaan, tiesin vihaavani tunikoita. Laiva oli vanha ja

se poistettiin pian meidän reissumme jälkeen liikenteestä.

Katselin laivan kannelta Helsingin taloja ja mietin, millä ihmeen tavalla ne poikkisivat Rovaniemen taloista, muutenkin kuin korkeudeltaan.

2

Se selvisi kymmenen vuotta myöhemmin.

Tuoreena ylioppilana tulin Helsinkiin opiskelemaan kirjallisuutta ja filosofiaa. Muut aineet vaikuttivat liian käytännöllisiltä.

Helsingin talot olivat vanhoja, mutta sisältä uusia. Satavuotias talo oli sisältä valoisa ja täynnä piipittäviä laitteita, vaikka ulkoa se oli paksua kiveä, johon oli hakattu koristeita. Kesti koko ensimmäisen opiskelijasyksyn tottua siihen.

Pitempään kesti tottua Helsingin murteeseen, slangiin.

Se riipi korvaa, kuulosti pollealta. Hesalainen tuntui aina saavuttaneen jotain, vaikka se vasta puhui murretaan. Kun join ensimmäisiä oluita Vanhan kuppilassa, eräs seurueen liuhakkeista nousi ylös, kertoi lähtevänsä, mutta lupasi: ”Mä tuun back.”

Mitä kieltä se oli? Jos se oli kieltä? Olin ratketa pilkkaamaan, mutta kaikki muut pöytäseurueen jäsenet näyttivät pitävän ilmoitusta asiallisena ja luontevana.

Vannotin itseäni olemaan koskaan tulematta back.

Rovaniemellä stadin slangia pidetään osoituksena hesalaisten mahtailunhalusta. Se kuulostaa siltä. Ei se sitä tietenkään ole. Kai.

Yömyöhällä Karjapohjolan nakkioskilla Rovaniemellä varma tapa saada turpaansa oli puhua stadia. Aina ei tarvinnut olla edes myöhä. Kiltti luonne ei pelastanut. Ei sekään, että vältti ”snagara”, ”fyffeä” tai ”hima”. Nuotti riitti. Se oli epäoikeudenmukaista hesalaisia turisteja kohtaan. Mutta minä ymmärsin sen.

Rovaniemellä puhutaan mie- ja siekieltä, mutta ei hoon päältä. Kun miekuttelin ja siekuttelin Hesassa ensimmäisenä opiskelijasyksynä, minua pidettiin Karjalan poikana. Väsyin korjaamaan loukkaavaa virhetä ja ryhdyin mäkättämään ja säkättämään. Opettelin

sen niin hyvin, että kun tulin jouluksi kotiin pohjoiseen, se pysyi kielessäni pari päivää. Sen aikana minulle tiuhaan huomauteltiin siitä eikä kehuvaan sävyyn. Mie palasi. Sitten Hesassa kesti taas jonkin aikaa päästä siitä irti. Tätä tein kymmenen vuotta.

Nykyisin, kun lähdän tilaisuudesta, lähdän himaan. Sitä teettää parinkymmenen vuoden asuminen pääkaupunkiseudulla. Mutta vieläkin, kun lähdän kotoani, en ilmoita tulevani kohta back. Harvoin tulenkaan.

Toinen hätkähdyttävä kielellinen havainto Helsingissä oli ruotsin kieli. Sitä puhuttiin ihan estotta julkisilla paikoilla: ”Det var hemskt kiva det.” Rovaniemellä tietoni otettiin tyrmistyneesti vastaan. Ruotsinkieliset puhuivat lisäksi kieltään kovaan ääneen. Riikinruotsalaiset nuoret miehet tekevät niin ravintolassa vieläkin. Luultavasti kielen sisäinen logiikka vaatii sitä.

Suuntavaistoni on kehittymätön. Olemattomaksi sitä on luonnehdittu myös. Helsingissä sitä olisi tarvittu.

Osasin nousta bussiksi nimitettyyn linja-autoon Malminkartanossa (linja 45) ja jäädä pois päätepyssäkällä Simonkentällä. Siltä näin jo rautatieaseman. Kävelin sen ohitse Kaivokatua Mikonkadulle ja siltä Hällituskadulle, jonka varrella sijaitsi Porthania. Siellä luennoitin.

Parinkymmenen metrin päässä siitä sijaitsi yliopiston pääarakennus. Sielläkin luennoitin. Kun pääarakennus

nuksen kahvilan tupakkahuoneesta poistui Aleksanterinkadulle ja käveli sitä pitkin kymmenen minuuttia, niin saapui Vanhan Kuppilaan. Sieltä poistuin Mannerheimintielle, jonka sijainnin tiesin ja tunsin olevani turvassa.

Tämän reitin osasin. Jos harhauin toisille teille, olin pulassa. En tiennyt muitten bussilinjojen reittejä, enkä raitiovaunujen. Piti kävellä pitkiä matkoja ja katsella ympärilleen tarkkaavaisesti, jos jonkin talon takaa putkahtaisi esiin rautatieasema tai tuttu patkka Mannerheimintietä.

Joskus putkahti. Usein ei. Silloin piti ottaa taksi. Kerran ajoin taksilla ravintola Fenniasta rautatieasemalle. Nyt se kuulostaa huvittavalta. Runsas taksimatkustelu ja opintolainalla eläminen on vaikea yhtälö. En saanut sitä ratkaistua.

Pitkälle iloiselle 90-luvulle piti elää Helsingissä ennen kuin aloin kutsua sitä kotikaupungikseni. Pian sen jälkeen muutimme Espooseen. Sitä en osaa vielä kutsua kodikseni. Moni ei kutsu sitä edes kaupungiksi.

Kun kerron lähteväni Espoon Olarista kaupungille, niin se tarkoittaa Helsinkiä. Kun olen Mannerheimintielle, tunnen olevani kaupungissa, ja kun pääsen Forumin kohdalle, muistan hehkuvan kuumien kesäpäivien vuodelta 1968, kun äidilleni etsittiin sieltäkin tuntikausia riivattua tunikaa.

Se oli muotia.

Leevi Korkkula

Jari Tervo

(s.1959) on vapaa kirjailija. Hän valmistui humanististen tieteiden kandidaatiksi Helsingin yliopistosta. Sanoma Osakeyhtiön Toimittajakoulun hän kävi 1982–83. Ilta-Sanomien reporterina hän työskenteli 1984–95. Nykyisin hän toimii kirjailijantyön ohella TV 1:n Uutisvuoto-ohjelman vakituksena jäsenenä ja Ilta-Sanomien kolumnistina.

2050

Kuva Matti Tirri / visiot Antti Korkkula

"Näkymä Helsingin 500-vuotisjuhlien aikaan Töölönlahdelta – juhlateltha ja kelluvat näyttelypaviljongit"

Helsinki Megacity

Helsingin kaupunginmuseo

Lasipalatsi alkuperäisessä asussaan.

2150

"Kampin uuden kauppakeskuksen neonvalot hohtavat yössä yli Lasipalatsin"

Helsingin kaupunginmuseo

Helsingin Kauppatori vuonna 1890.

"Ilmalaivat Tukholmasta ja Tallinnasta lähestyvät terminaalitorneja auringon laskiessa."

2250

Helsingfors – livserfarenhet och framgång

Bästa läsare

Helsingfors fyller 450 år. Hon är Östersjöns dotter, en kvinna i sina bästa år. Hon har samlat livserfarenhet och skördat framgång i lagom proportioner. Ute i världen har hon vänner som förstår att uppskatta henne. Ju mognare till det yttre, desto vackrare blir hon. Hon är en fängslande mångskiftande stad med mycket att ge både den som lever och verkar här och den som törstande efter nya upplevelser söker sig hit.

Varje människa och varje stad har sin egen historia att berätta. De tusentals detaljerna kring Helsingfors väntar på att bli upptäckta i skriftliga dokument, bilder, byggnader, föremål och händelser som lever i folks minne.

Jubileumsnumret av Helsingfors-info bjuder läsaren på en väv av allt detta. Tidningen är till för att läsaren skall njuta, känna igen, kanske bevara. Jag önskar alla gamla och nya Helsingforsvänner angenäma stunder tillsammans med stadens egen historia.

Eva-Riitta Siitonen
Överborgmästare

Helsinki-info • Juhlanumero • 12.6.2000 • 24. vuosikerta
Julkaisija Helsinkiin kaupunki
Osoite Vanha Raatihuone, PL 214, 00171 Helsinki
Puhelin 1691 (vaihte), faksi 655 354
Vastaava päätoimittaja Pertti Mustonen
Juhlanumeron päätoimittaja Leevi Korkkula
Ulkoasu Pekka Niemi / Rhinoceros Oy
Kannen kuvat Matti Tirri
Painosmäärä 20 000 kpl
Kirjapaino Hansaprint Oy
Helsinki 2000 | ISSN 0782-0453

Helsinki – success and experience in life

Dear Reader

Helsinki will be 450 this year. The Daughter of the Baltic is in her prime. She has had enough time to gather a fair amount experiences and to win success. Helsinki has a lot friends all over the world who have come to appreciate her. Along with the years, Helsinki has only improved in looks. It is an enchantingly varied city with lots to offer in terms of everyday life as well as of unique experiences.

Just like people, cities too have their own individual life stories. The thousands of details accumulated during the years await their finder in written documents, pictures, buildings, artifacts as well as in memories stored in people's minds.

The jubilee edition of Helsinki-info magazine offers the reader a texture woven of all this. The jubilee issue has been edited for its readers to enjoy, to remind them of things and even for keeping. I wish all friends of Helsinki, old and new alike, a pleasant read with the life story of Helsinki.

Eva-Riitta Siitonen
Lord Mayor

Juhlalehti on luettavissa
myös Internetissä osoitteessa:
www.hel.fi/helsinki-info

Helsinki
info